

SUÇ ÖNLEME STRATEJİLERİ ve GÜVENLİK POLİTİKALARINA PSİKOLOJİK BİR BAKIŞ

A Psychological Study on Crime Prevention Strategies and Safety Policies

Psk. Alper KÜÇÜKAY¹

Geliş Tarihi: 20.07.2018   Kabul Tarihi: 13.12.2018

ÖZET

Güven ve güvenlik duygusu insan için temel psikolojik ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Suç ise güvenlik ihtiyacını olumsuz etkileyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç davranışını tetikleyen, etkileyen faktörler olduğu gibi caydırıcı ve önleyici faktörler de bulunmaktadır. Bu bağlamda suç kavramı, psikolojinin ilgi alanı olarak insan davranışı ile sosyal yönleri de kapsayan bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Asıl ulaşılmaya çalışılan hedef ise suçu önleyici ve azaltıcı amaçla yapılabilecek çalışmalara katkı sunmaktır.

Suçun çok yönlü bir temelde ele alınması gerekmektedir. Psikolojik yaklaşımların kanun koyucu ve uygulayıcı açısından yardımcı olabileceği ve hukuksal perspektif açısından suçun daha detaylı değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu açıdan makalenin hukuk literatüründe katkı sağlaması beklenmektedir. Psikolojik yaklaşım ve değerlendirmelere ek olarak, suç önlemeye yönelik sosyal ve çevresel bir takım boyutlardaki yaklaşım ve tedbirlere de değinilecektir. İnsan davranışındaki sapmalar, bunlara sebep olabilecek faktörler ve sonuçları hakkındaki bilgilerinde farkındalık artışı oluşturması beklenmektedir. Makalenin temel amacı ise suç önleme mekanizmaları konusunda bilimsel ve pratik yöntemleri ortaya çıkarmak ve ilgili kurumlara insan psikolojisi açısından bir bakış açısı sağlamaktır.

ABSTRACT

Safety and feeling of secure are essential psychological needs for people. However, crime is a notion that influences safety and security need negatively. There are some triggering and affecting crime behavior factors as well as deterrent and preventive ones. In this context, as a field of interest of psychology, crime notion is studied inclusively human behavior with social aspects. Main goal of this article is contribute to studies that aiming to reduce and prevent criminal behavior.

It is known that crime should be studied on a multifaceted basis. Psychological approaches are thought to utilize scrutinizing criminal behaviors in more detail, which help law makers and legislators in judgemental perspectives. Thus, in this respect, this article might contribute to law literature. In addition to psychological approaches and evaluations, crime prevention measures will be mentioned in social and environmental approaches in context. Informations about deviation of human behaviors, conducive factors and consequences of these behaviors will provide awareness. In short, this article aims to find out scientific and practical methods concerning all crime prevention mechanisms and to form a reference for associated institutions.

¹ Psikolog, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı, e-posta:alperk@metu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0040-8869

Sağlıklı birey ve toplumlar, güven ortamında gelişir. Suçların ortaya çıkması ve yayılması ise güvenliği tehdit eden bir durumdur. Bu durumda insan doğası gereği öncelikle güvenliğini sağlamaya yönelir. Suç ve güvenlik arasındaki bu karşılıklı etkileşimde, güvenliğin ağır basması açısından suç önleyici ve güvenlik sağlayıcı tüm mekanizmalara büyük sorumluluk düşmektedir. Bu noktada psikolojik değerlendirmelerin suç önlemeye büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç Kavramı, Suç Önleme, Suç ve Çevre İlişkisi, Ceza ve Psikoloji, Psikolojik Yaklaşımlar

Healthy individuals and societies develop in a secure atmosphere. The rise and spread of crimes is a situation that threatens to safety. Then, the prime concern of people is safety. In this mutual interaction between crime and safety, there is a great responsibility of mechanisms that prevent crime and provide safety. In this respect, it is believed that psychological evaluations have great contributions to crime prevention.

Key Words: Crime, Crime Prevention, Safety and Security, The Relationship with Social and Environmental Factors, Psychological Approaches and Evaluations

GİRİŞ

Suç hukuk dışında, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, iktisat, siyaset bilimi, etik gibi çeşitli sosyal bilimlerin kapsama alanına girmektedir. Suç kavramı psikoloji ile birlikte ele alınarak yapılacak çalışmalar sonucunda, daha etkin uygulama ve bilimsel yaklaşımlar sunulabileceği düşünülmektedir. Suçla mücadele esas olarak hukuka ait bir konu olsa da psikoloji de bu alana katkı sağlayabilecektir. Bu bağlamda psikolojinin hukukla kesiştiği noktalar ile genel olarak hukuka fayda sağlayabilecek konular ve çeşitli psikolojik kuramlar ile yaklaşımlar ışığında bilimselliğe ve uygulamaya yönelik katkılar üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Suç araştırmaları ve çalışmaları konusunda psikoloji mikro seviyede devreye girmektedir. Diğer bir deyişle psikoloji açısından birey bazında değerlendirmeler yapılmaktadır. Bunun yanı sıra makalede makro seviyede, yani sosyal çevre ya da grup bazında yaklaşımlara yönelik çıkarımlara da konuyla alakalı olarak değinilecektir. Ayrıca mikro seviyede meydana gelen suçun makro seviyedeki etkisi de irdelenmiştir. Bu şekilde suçun psikolojik boyutu ile uygulayıcı ve araştırmacılara yönelik de bir farkındalık artışı sağlanacaktır.

Toplumca tasvip edilmeyen tutum ve davranışlar sonucunda oluşan eylem ve işlemlerin yasal zemindeki ifadesine “suç” denilmektedir.² Çalışmamızda ise suç kavramı; hukuksal bir kavram olarak değil, istenmeyen, zarar verici veya yıkıcı sonuçlar oluşturan birey davranışı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda suç kadar suça karşı davranışlar da aslında günlük hayatımızın bir parçası olarak

---

² Ersan Öz, Ayşe Armağan, “Yargı Organları Kararlarına Göre Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Önlemede Adli Vergi Cezalarının Rolü”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), Ocak 2018, Yıl: 9, Sayı: 33, s. 1.

yer almaktadır. Çoğu anne baba çocuğunun kurallara, yasalara uymasını ve olumsuz tutum ile davranışlarda bulunmamasını ister. İnsanlar genel olarak suçtan uzak olmayı arzu ederler. Koruyucu ve önleyici tedbirler açısından baktığımızda suç önleme fonksiyonel ve sağlıklı bir toplumda zaten doğal olarak işlemekte olan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü temel bir psikolojik ihtiyaç gereği insanlar yaşanabilir bir çevrede bulunmak isterler. Hukuk düzeni adaletli işler ve bu amaca yönelik çalışırsa sağlıklı ve huzurlu toplumun devamı sağlanabilir. Bu şekilde güvenlik ihtiyacı giderildiği takdirde diğer psikolojik ihtiyaç ve arzuların sağlanması da kolaylaşacaktır.

Temel güvenlik ihtiyacı psikolojik açıdan çok önemlidir. Öyle ki, Maslow, insanda psikolojik ihtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik ihtiyacını ikinci basamağa yerleştirmiştir. İlk basamakta yemek, su içmek, uyku vb. temel fizyolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. Maslow'a göre bu fizyolojik ihtiyaçların ardından insanın güvenli ortamda bulunma ihtiyacı gelmektedir. Güvenlik basamağından sonra diğer basamaklara yani diğer ihtiyaçların giderilmesine geçilebilecektir.³⁻⁴ Suç ise bu güvenlik ihtiyacını sekteye uğratici bir etki göstermektedir. Bu bağlamda suç, temel psikolojik bir ihtiyacın giderilmesine engel oluşturabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Güven duygusunu sarsıcı bu kavram üzerinde çalışılması, suç önleyici ve güvenlik sağlayıcı mekanizmaların etkin bir şekilde çalıştırılması, insanın yaşadığı fiziksel ve zihinsel dünyada özgür ve güvenle hareket etmesine olanak tanıyacaktır.

Bir ülkedeki adalet sistemine olan inanç, o toplumun barış, huzur ve güvenliği için son derecede önemlidir. Ceza adalet sistemi toplumun olaylara bakışını göz ardı edemez. Çünkü hukuk kuralları toplum için vardır. Uygulandığı topluma ve değerlerine yabancı kalan bir hukuk sisteminin başarılı ve uzun ömürlü olması beklenemez. Toplum, şahit olduğu ve etkilendiği bir suçun failini bir şey olmamış gibi kendi içinde görmek istemez.⁵ Ayrıca adaletin hızı makul sürede verilen yargı kararlarına bağlıdır. Geç gelen adalet, adalet değildir deyişi herkesin malumudur. Bu bağlamda özellikle, adalet sisteminin geç kalmadan adaleti dağıtmasına olanak verecek imkânlarla sahip olması gereklidir.⁶ Suç ve adalet denkleminde yönetici ve politikacılara da büyük görev düşmektedir. Hukukun ve adaletin egemen olduğu yönetimlerin yürüttükleri uygulamalar, halka da bu şekilde aynen yansiyacaktır. Nitekim "Zulmün olduğu

---

³ Yadolla Saeedniaa, "Generating a Scale Measuring Hierarchy of Basic Needs", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2011, Volume 15, s. 3084–3094.

⁴ Frederick Walborn, Abraham Maslow, *Religion in Personality Theory*, Academic Press is an imprint of Elsevier, UK, 2014, s. 262.

⁵ Ahmet Taşkın, "Tutuklamanın Psiko - Sosyolojik Boyutu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, Temmuz 2010, Yıl: 1, Sayı: 2, s. 295.

⁶ Musa Toprak, "Hukukun Üstünlüğü: Politikacılar İçin Kılavuz", *Türkiye Barolar Birliği Yayınları*: 299, Ankara, 2015, s. 31.

ülkede adalet, adaletin bulunduğu ülkede ise zulüm kendisine yer bulamaz.”⁷
Adalet, insanlarda güven duygusunu ortaya çıkarmalıdır.

İnsanlar arasındaki güven duygusu ile ilgili olarak diğer bir bakış açısına göre insanlar arasındaki dostluk temelli ilişkiler bireylerin birbirlerine güven duymasını sağlamaktadır. Bu şekilde dostluk ve güven ise ilişkilerin uzun süreli devam etmesini sağlamaktadır.⁸

Nitekim Birleşmiş Milletler yayınladığı Uluslararası Beyanname içerisinde de güvenliğe vurgu yapmıştır, güvenlik bir hak olarak belirtilmiştir:“Herkesin yaşama hakkı, özgürlüğü ile kişi güvenliği hakkı vardır.”⁹

I. SUÇ KAVRAMI VE SUÇ GENEL BAKIŞ

Suçun tanımında iki bileşen bulunmaktadır: Spesifik davranış (suça yönelik ya da suça özgü davranış) ve suç işlemeye niyet etmek ya da kasıt. İlk bileşen davranışsal boyutta iken ikinci bileşen kişinin zihinsel durumu ile ilgilidir.¹⁰

Suçun davranışsal ve zihinsel (bilişsel) açılardan boyutlarının bulunması, bireysel bazda psikolojik değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Suçlu düşünce ve davranışlarının psikolojik açıdan incelenmesi konuyla ilgili olarak katkı sağlayabilecektir. Peki, kişiyi suça iten, onu teşvik eden faktörler var mıdır? Suç işlemek her ne kadar istenmeyen bir durum olsa da insanlar neden suç işlemektedir? Tek bir cevabı olmayan bu soruları cevaplamak için daha önce yapılmış olan detaylı ve kapsamlı araştırmalara, analizlere ve değerlendirmelere değinilmesi gerekmektedir.

Durumsal eylem teorisine göre, suç davranışının anlaşılabilmesi, kişinin seçim – tercih esnasındaki karar verme ve sonrasında ortaya çıkan davranış süreçlerini etkili bir şekilde analiz etmekten geçmektedir. Kişinin karar vermesinde etkili olan ortamsal ve durumsal bazı faktörler de bulunmaktadır. Bu süreç aşağıdaki şekilde görselleştirilmiştir.¹¹

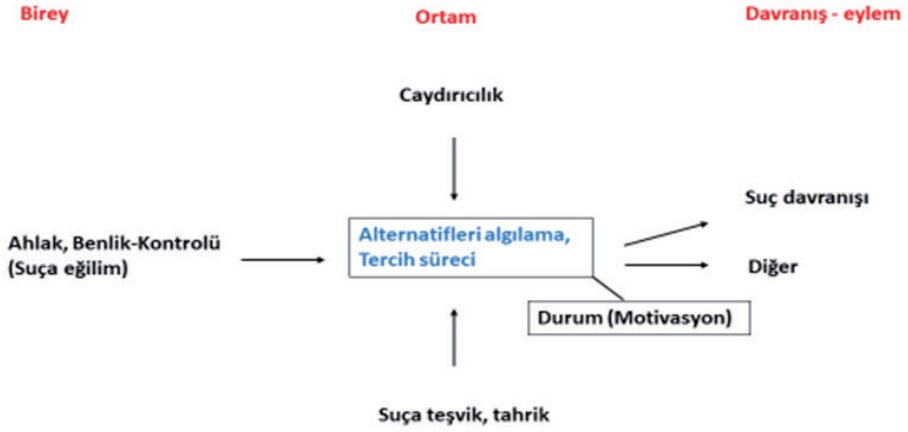
⁷ Halil İncalcık, Bülent Arı, Selim Sarıtaş, Adalet Kitabı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 10.

⁸ Richard Kraut, Aristotle the Human Good, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1991, s. 176.

⁹ The Universal Declaration of Human Rights, Article 3, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>.

¹⁰ Gennaro F. Vito, Jeffrey R. Maahs, Ronald M. Holmes, Criminology Theory, Research, and Policy, Jones and Bartlett Publishers, Sudbury, Massachusetts, 2007, s. 4.

¹¹ Anneleen Rummens, Criteria for the Evaluation of Crime Prevention Practices, European Crime Prevention Network, Research Report, 2016, s. 9.

Şekil 1. Suç davranışını ortaya çıkaran nedensel süreçler (Wikström'den)

Eylem teorilerine göre suçun ortaya çıkmasına sebep olan, hem bireysel hem de çevresel ya da durumsal etkenler bulunmaktadır. Durumsal eylem teorisi de bu bakımdan kompleks bir yaklaşımdır. Buna göre kişinin algılamalarının sonuçları ile yapacağı eylemlere yönelik tercihleri ortamdan da etkilenmektedir. Ancak kişinin suç işlemeye yönelik eğilimlerinin mevcut olduğu iddia edilir. Kişinin eğilimleri, ahlaki kurallar ve benlik-kontrolü kabiliyetinin sonuçlarına göre oluşmaktadır. Ahlak ve kontrol kabiliyeti, kişinin suç davranışı içeren durumları cazip ya da kışkırtıcı olarak algılayıp algılamaması üzerinde etki göstermektedir.¹² Durumsal eylem teorisi suçlu davranışlarının nedenleri konusunda kesin açıklamalar getirememiş olsa da kriminoloji açısından kullanışlı bir takım bilgiler sunmaktadır.

Suç tanımlamak, nedenleri üzerinde durmak kadar suçun boyutlarıyla ilgilenmek ve suç istatistiklerini değerlendirmek de önem taşımaktadır. Sosyal bilimciler açısından suçu ölçümlemek zor bir iştir. Zaman ve mekân bakımından suçun boyut ve türlerinin değişimi de söz konusudur. Suç oranlarını değerlendirmek, doğru ölçümler yapmak kritik öneme sahiptir. Suçun doğası gereği, resmi kayıtlar ile suç oranları tam olarak uyuma göstermeyebilmektedir; keza yanlış aktarımlar, bildirimler ve ölçme hataları görülebilmektedir.¹³

¹² Lieven J. R. Pauwels, Robert Svensson, Helmut Hirtenlehner, "Testing Situational Action Theory: A Narrative Review of Studies Published Between 2006 and 2015", European Journal of Criminology, 2018, Volume 15, (1), s. 32-55.

¹³ Paolo Buonanno, Francesco Drago, Roberto Galbiati, Pietro Vertova, "How Much Should We Trust Crime Statistics? A Comparison Between EU and US", European Journal of Law and Economics, 2017, s. 1.

Suç tarihi ve saati, yeri, tipi, mağduru ve sayısı, suçlu sayısı, yaş, cinsiyet vb. bilgiler suçun ve suçlunun tahlili açısından önem taşımaktadır. Suçun sınıflandırılması ise farklı bir konudur ancak değerlendirilme aşamasında faydalı bir veri olarak sınıflandırma göz önüne alınmalıdır.¹⁴

Zamana, gelişmelere bağlı olarak suç ve suç işleme araçları da değişmektedir. Mesela teknolojik gelişmelerin faydalarının yanı sıra olumsuz amaçlarla kullanımı sonucu suça yönelik sonuçlar doğurması da söz konusudur. Bunun sonucu olarak günümüzde teknolojik/dijital suçlar giderek yaygın bir hale gelmeye başlamıştır. Zamanla daha da karmaşık bir hale gelen teknolojinin kötüye kullanımı ve bundan kaynaklanan suçlara karşı yeterli ve etkili suç önleme stratejilerine ihtiyaç bulunmaktadır. Teknolojik suçların daha iyi anlaşılması, analiz edilmesi ve bu şekilde güvenlik politikalarının ve hukuksal yaptırımların düzenlenmesi fayda sağlayacaktır. Teknolojik kabiliyetlerin bu yönde verimli bir şekilde kullanılması da suça zemin oluşturan dijital araç ve alanlarda suçla etkin bir mücadele için anahtar rol oynamaktadır.¹⁵ Sonuç olarak, sosyal davranışların bilimsel metotlar ile araştırılması, suç ve güvenlik problemlerini önleme çalışmalarının analitik süreç ve uygulamalar ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda teoriler, varsayımlar ve datalar önemli rol oynamaktadır.¹⁶

II. SUÇ ÇEŞİTLERİ, BOYUTLARI VE SUÇUN ORTAYA ÇIKMASI

Diğer insan davranışlarında olduğu gibi suç davranışını da ölçümlemek zor bir husustur. Toplum içerisinde suça yönelik göstergelerin belirlenip ceza ve adalet sisteminde kayıtların tutulup değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Çünkü suça yönelik elde edilen istatistikler bir nevi sosyal sağlığın göstergesi olarak sayılabilmektedir. Yüksek suç oranları bir ikaz anlamında yorumlanırken düşük oranlar toplumsal güvenlik duygusunu gösterebilmektedir. Bu yüzden çeşitli istatistiki veriler önem taşımaktadır.

Rasyonel seçim teorisinin suç davranışını açıklama yaklaşımına göre, suçlu olarak nitelendirilecek kişinin, suç davranışı sonucu elde ettiği fayda ile ödeyeceği bedel arasında bir ilişki bulunmaktadır. Kişi bu bağlamda suça yönelik bir karar verme sürecinde içerisinde; suça hazırdır, nasıl, nerede ve ne zaman olacağına yönelik bir analiz ve seçim yapar. Bu arada suça yönelten ya da suçtan alıkoyan çeşitli faktörler de mevcut olabilmektedir. Mizaç, zekâ, bilişsel stil, parçalanmış aile, suç geçmişine sahip ebeveynler, eğitim, çevre gibi

---

¹⁴ Janet L. Lauritsen, Daniel L. Cork, "Expanding Our Understanding of Crime: The National Academies Report on the Future of Crime Statistics and Measurement", *Criminology & Public Policy*, 2017, Volume 16, Issue 4, s. 1075–1098.

¹⁵ David S. Wall, *Crime and Deviance in Cyberspace*, Routledge e-book, 2009.

¹⁶ Patricio Tudela Poblete, *Best Practices in Crime Analysis: News & Lessons From Latin America*, Santiago, Chile, 2013, s. 9.

faktörlerin yanı sıra daha önce suça bulaşmış ya da gözlemlenmiş olma, kolluk kuvvetleri ile karşılaşmış olma, vicdan ve ahlak kuralları, kendini algılama durumu gibi deneyimler de kişiyi legal ya da illegal davranışa yönelik bir karar verme sürecinde etkilemektedir.¹⁷ Kısacası, bu teoriye göre kişi kendi iradesiyle suç davranışını seçmektedir ancak bunu etkileyen faktörler de mevcuttur.

Davranışsal psikoloji ise konuya daha farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre suç davranışı ödül ve cezaya bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ortamdaki uyarıcılara yönelik tepkiler davranışları meydana getirmektedir. Bu yaklaşıma göre pekiştirilen davranış tekrarlanmaktadır; cezalandırılan davranış sönmeye uğramaktadır. Davranışlar bu yolla öğrenilmektedir. Burada anahtar noktalardan birisi, pekiştirme ya da cezalandırmanın davranışla tutarlı ya da bağdaşan bir şekilde yapılmasıdır. Suçlu davranış açısından, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutarsız bir şekilde yaptıkları cezalandırmaların rolü büyüktür. Ailelerin çocuklarında gördükleri yalan söyleme, hırsızlık yapma ve başka anti sosyal davranışlardan uzak tutmaya yönelik hatalı disiplin tutumları, olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Tersine bir şekilde çocuklarını yakından izleyen, davranışlardaki sapmaları iyi gözlemleyip uygun ve tutarlı bir ödül ile ceza tutumundaki ailelerin çocukları olumsuz davranışlar sergilemekten alıkonmuş olmaktadır.¹⁸ Özetle anne babanın çocuk yetiştirme sırasında kullandıkları yöntemler ve tarzlar çocuk davranışları üzerinde oldukça etkili olmaktadır.

Gözlem yaparak ve model alma yoluyla öğrenme yaklaşımı ise diğer bir öğrenme tipi olarak davranışların sergilenmesine açıklama getirmektedir. Çocuk anne ve babayı izleyerek, gözlemleyerek kendi davranış repertuarını oluşturur. Bundan başka çevreden de görerek davranış öğrenilmektedir. Çocuklarla yapılan bir araştırmada, iki gruptan birisine şiddet içeren görsel videolar izletilmekirken diğer gruba benzer ancak şiddet içermeyen bir video izletiliyor. Şiddet içerikli görüntüleri izleyen çocuklar daha sonra farklı bir ortamda gözlemlenirken, izledikleri şiddet davranışlarını aynı şekilde kendi davranışlarında da sergilemeye başlıyorlar.¹⁹ Özellikle de rol model olan kişilerin davranışları diğer kişiler tarafından da sergilenme eğilimi oluşturmaktadır. Bu durumla alakalı olarak çarpıcı bir örnek vermek gerekirse; Amerika'da çok sevilen ünlü oyuncu Robin Williams 2014 yılında intihar etmiş ve yaşamına son vermiştir. Yapılan bir araştırmaya göre bu ünlü komedyenin bu şekilde ölümü sonrasında intihar oranlarında belirgin bir artış gözlemlendiği ifade edilmektedir. Bu duruma sebep olarak da medya ve basın organlarının ünlü oyuncunun durumunu dramatik bir şekilde geniş kitlelere yayılmasını sağlamasıyla Amerikan nüfusundaki yüksek risk taşıyan kitlelerin aynı şekilde

---

¹⁷ Gennaro ve ark., s. 67.

¹⁸ Gennaro ve ark., s. 119-120.

¹⁹ Gennaro ve ark., s. 121.

intihar girişimlerine olan eğilimlerini artırması olduğu belirtilmiştir. Özellikle olay akabindeki birkaç yıl içerisinde 30-44 yaş arası grupta intihar oranlarının % 10'dan fazla artış gösterdiği görülmüştür. Ayrıca medya endüstrisinin de kitlelerin taklit davranışlar ortaya çıkarmasında olumlu ve olumsuz yönde büyük etkileri bulunduğu görülmektedir.²⁰ Bu araştırmaların sonuçlarından, toplumlarda sevilen ve rağbet edilen kişilerin olumlu rol modelleri olarak izlenilmesi ve örnek olmasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda toplumlarca sevilen, örnek alınan kişilerin medyadan izlenen olumsuz davranışlarının da kitleler üzerinde etkili olduğu gözlenebilmektedir. Bu durumunun tersi olarak yani ileri gelen, toplumca takip edilen insanların topluma örnek ve doğru davranışlarla zihinlerde yer alması da olumlu psikolojik bir etken olarak sayılabilir. Bu sebeple basın ve medya yayın kuruluşlarına ayrı ayrı önemli roller düşmektedir.

Sosyal öğrenme teorisine göre, davranışlar doğrudan olarak öğrenildiği gibi, dolaylı şekilde öğrenilerek de ortaya çıkabilir. Mesela, saldırganlık doğrudan gözlem yoluyla (ör: aileden maruz kalma, çevreden gözlemleme) ya da temsili olarak (ör: televizyon) öğrenilebilmektedir. Saldırganlık, model alma, ödüllendirilme / kazanım elde etme ve yönlendirilme gibi faktörler sayesinde tetiklenmektedir. Bu davranışın pekiştirilmesi (maddi kazanç / para sağlama, akran onayı, statü sağlama vb.) yoluyla da tekrarlanması mümkün olmaktadır. Bilhassa grup olarak ya da çete oluşturarak işlenen suçlar ve saldırganlık davranışları açısından bu yaklaşımın getirdiği açıklama biçiminin önemli olduğu vurgulanmaktadır.²¹

Diğer bir psikolojik yaklaşıma göre benlik kontrolü düşük olan kişilerin davranışlarında sapma eğilimlerinin mümkün olabileceğidir. Çocukluk dönemlerinde ebeveynlerin bakım stratejileri, çocuklarının yanlış davranışlarını tespit edip buna olan müdahaleleri ve cezalandırmaları benlik kontrolünün oluşmasını sağlamaktadır. Erken çocukluk döneminde oluşmaya başlayan bu kontrol 8 yaş civarında kristalize hale gelip (yerleşip) sonrasında bu şekilde devam etmektedir. Benlik kontrolünün bu kristalleşme sürecinde oluşan sorunlar, kişideki kontrol duygusunun zayıf kalmasına sebep olabilmektedir. Araştırmalar göstermiştir ki kişideki düşük benlik kontrolü ile suç ve benzeri davranışlar arasında güçlü bir etki bulunmaktadır.²² Aşağıda yer olan tabloda suç davranışı ile kişideki düşük benlik kontrolü arasındaki bağlantı gösterilmeye çalışılmıştır.

---

²⁰ David S. Fink, Julian Santaella-Tenorio, Katherine M. Keyes, "Increase in Suicides the Months After the Death of Robin Williams in the US", PLOS ONE, 2018, 13 (2), s. 1-12.

²¹ Jane L. Wood, Emma Alleyne, "Street Gangs, Group Processes and Theoretical Explanations", Crime and Crime Reduction The Importance of Group Processes, Edited by Jane L. Wood and Theresa A. Gannon, Routledge Psychology Press, London, 2013, Chapter 2, s. 42.

²² Gennaro ve ark., s. 188-190.

Suçun Doğası - Suç Davranışı	Düşük Benlik kontrolünün Doğası - Suçlu
Riskli ve heyecan verici	Risk alan
Kolay ve basit	Fiziksel (düşük zihinsel / sözel yetenek)
Arzuların hemen tatmin etme	İmpulsif (dürtüsel)
Uzun vadeli fayda az ya da kıt	Öngörüsüz
Mağdura acı ya da rahatsızlık verme	Duygusuz

Tablo 1. Suç ve suçlu davranışı ile alakalı olarak düşük benlik kontrolü ilişkisine ait özellikler (Gennaro'dan uyarlanmıştır)

Suçta sebep teşkil eden bazı kişilik faktörleri de açıklanmaya çalışılmıştır. Dışa dönük bazı kişilerin çevresel uyarıcılara karşı daha açık, davranışlarının olumsuz sonuçlarından daha az etkilenmeye meyilli oldukları düşünülmüştür. Tutuklulara uygulanan kişilik testlerindeki psikotizm²³, nörotizm²⁴ ve dışadönüklük puanları nispeten yüksek çıkmaktadır. Dürtüsellik ise bazı tip suçlar için kısmen etkili olabilecek bir özellik olarak belirtilmiştir. Kişilik özellikleri bakımından erken dönem risk faktörleri ise şunlar olarak görülmüştür: Erken dönem anti sosyal davranışlar (fiziksel saldırganlık, acı verme, hayvanlara karşı gaddarlık vb.), yetersiz bilişsel gelişim, düşük zekâ, hiperaktivite. Tüm bu bilgilere rağmen kişilik ile suç arasındaki bağlantı yeterince belirgin değildir. Yukarıda bahsedildiği üzere, bazı kişilik özellikleri ile zarar verici, yıkıcı davranışlar arasında ilişkiler bulunsa dahi hangi kişilik özelliği hangi suçlarla birebir örtüşerek neden olmaktadır, bunu net bir şekilde söylemek güçtür.²⁵Buna karşın vicdanlı olma ve uyumlu olma kişilik özelliklerinin de suç işleme ile negatif yönde korelasyonu olduğu belirlenmiştir.²⁶Anti sosyal davranışların ise her ne kadar çevresel faktörlerden etkilendiği ifade edilse de genetik olarak aktarılma oranının yaklaşık % 50 olduğu saptanmıştır.²⁷

²³ Psikotizm (psikotiklik): Psikozla ilgili kişilik özelliği. Semptomları psikoza özgü olan veya psikoza benzeyen rahatsızlıklarda niteleyici bir sıfat olarak kullanılır. Kişinin gerçekle olan bağı ölçütür. Gerçekle olan bağ büyük ölçüde kopmuşsa, kişi kendi algılarını ve düşüncelerini yanlış değerlendirir ve tersine kanıtlara rağmen dış gerçeklik konusunda yanlış sonuçlara varır. Kaynak: Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s. 620.

²⁴ Nörotizm (nevrotiklik): Temelsiz kaygı, gerilim ve duygusal dengesizlikle tanımlanan bir kişilik özelliği. Kaynak: Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s. 530.

²⁵ Francis Pakes, Suzanne Pakes, Criminal Psychology, Willan Publishing, Portland, Oregon, 2009, s. 39-43.

²⁶ David P. Farrington, Darrick Jolliffe, "Personality and Crime", International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition), Elsevier Ltd., UK, 2015, s. 774-779.

²⁷ Kevin M. Beaver, Eric J. Connolly, Joseph L. Nedelec, and Joseph A. Schwartz, "On the Genetic and Genomic Basis of Aggression, Violence, and Antisocial Behavior", Oxford Handbook of Evolution, Biology, and Society, Oxford Handbooks Online, 2018, s. 1-20.

Ceza adaleti sisteminde her ne kadar akıl hastalıkları ile suçlular arasındaki ilişkinin yüksek seviyede bağlantılı olduğu düşünülse de psikiyatrik semptomlarla suçlu davranışları arasında zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Bazı psikiyatrik bulgular göstermektedir ki suç ile psikoz²⁸ % 4, depresyon % 3, bipolar bozukluk²⁹ ise % 10 düzeyinde alakalı olduğu tespit edilmiştir. Suçla daha çok alakalı durumların anti sosyal kişilik özelliklerinin olabileceği de ifade edilmiştir.³⁰ Şizofreni ile suç işleme eğilimi arasındaki ilişki üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Şizofreni hastalarında şiddet davranışını artıran en önemli etkenlerden birisi komut veren seslerdir. Hastalar kendilerini tehdit altında hissediyorlarsa veya kendi iç kontrollerinin azaldığını düşünüyorlarsa (düşünce sokulması ya da düşüncelerinin kontrol edilmesi sanrısı gibi) şiddet daha belirgin hale gelmektedir. Ancak, sanrılar ve varsanılar günlerce, aylarca devam etmesine rağmen çoğunlukla şiddet davranışı göstermemektedirler.³¹ Bununla birlikte, şizofreni tanısı almış tüm bireylerin şiddete eğilimli olmadıkları, ancak bazı özellikler taşıyan bir grubun ölümlerine sonuçlanabilecek kadar ciddi saldırganlık potansiyeli taşıdıkları bilinmelidir. Bu tespitlerin gereksiz yere ve abartılı olarak gündeme getirilmesi hastaların tümünün damgalanmasına neden olabilir.³² Bu yaklaşımlardan da anlaşılmaktadır ki suç davranışının sebeplerini psikiyatrik rahatsızlıklardan ziyade farklı konular arasında aramak daha anlamlı olacaktır.

Genetik faktörlerin suç davranışları üzerindeki etkisi üzerine yapılan çalışmalarda ise bazı genotipik³³ özelliklerin özellikle de şiddet içeren suçlarla

---

²⁸ Psikoz: Zihinsel fonksiyonlarda ciddi bozulmalarla birlikte giden gerçekliği değerlendirmede bozukluk. Hallüsinasyon ve delüzyonlar gerçeklik algısını ciddi şekilde bozmuştur. Organize olmayan düşünce ve kişiler arası ilişkiler mevcuttur. Kaynak: Michael T. Sorter, Daniel A. Vogel, "Psychotic Disorders", Adolescent Medicine, E Book, 1st Edition, Elsevier Inc., 2008, s. 291–296.

²⁹ Bipolar bozukluk: Manik – depresif hastalık olarak da bilinir. Kişinin duygudurumu, enerjik hali ve davranışlarında gözlenen döngüsel (inişli – çıkışlı) bozukluk. Mani dönemi ve depresif dönem birbirini izler. Kaynak: Scott C. Fears, Victor I. Reus, "Bipolar Disorder", Rosenberg's Molecular and Genetic Basis of Neurological and Psychiatric Disease (Fifth Edition), Academic Press is an imprint of Elsevier, UK, 2015, s. 1275–1291.

³⁰ Jillian K. Peterson, Jennifer Skeem, Patrick Kennealy, Beth Bray, Andrea Zvonkovic, "How Often and How Consistently do Symptoms Directly Precede Criminal Behavior Among Offenders With Mental Illness?", Law and Human Behavior, 2014, American Psychological Association, Volume 38, No. 5, s. 439–449.

³¹ Emre Çırakoğlu, "Şizofreni Hastalarında Dürtüsellik ve Suç İşlemeye Etkisi", 52. Ulusal Psikiyatri Kongresi Sunum Özetleri, Antalya, 2016, s. 63.

³² Duygu Kübra Göçmen Yiğit, Levent Tekin, Elvan Çifçi, Engin Emrem Beştepe, "Hezeyanları Doğrultusunda Evcil Hayvan Kesen ve Yiyen Bir Şizofreni Olgusu", Türk Psikiyatri Dergisi, Volume 28, Supplement 2, 53. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Bildiri Özetleri, 2017, PB-044, s. 68.

³³ Genotip: Bir organizmanın genetik durumu, genlerinin toplamı. Kaynak: Richard C Lewontin, "Genotype and Phenotype", International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences

bağlantısı üzerine odaklanılmıştır. Finlandiya hapisanelerindeki 1000'den fazla mahkûm izlenmiş ve suç eğilimleri ile genetik bağları tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha önce en az iki kez ciddi şiddet içerikli suç işlemiş kişilerin bir kısmında bazı genetik faktörlerin etkili olabileceği tespit edilmiştir. Bu arada, bu suçluların çoğunluğunun suç işlerken alkol ya da amfetamin etkisinde oldukları da bildirilmiştir. Bu maddeler, beyindeki dopamin³⁴ seviyesinde oynamalara yol açmaktadır; kişinin sahip olduğu genotipin de etkisiyle birlikte serotonin metabolizmasının değişimine ve akabinde dürtüsel saldırganlığın artışına neden olmaktadır.³⁵Bununla birlikte kriminal davranış kompleks bir olgudur; hem genetik hem de çevresel faktörlerin şekillendirmesiyle ortaya çıkmaktadır.³⁶ Finlandiya örneğinde yapılan araştırmalara göre, kriminal şiddet içeren davranışları ortaya çıkaran alkolizm, madde kullanımı, çocukluk dönemi problemleri gibi faktörler ile birlikte, kriminal davranışların ihtiyatlı bir oran olarak % 5-10 aralığında genetik zemine atfedebileceği tahmin edilmektedir.³⁷

Bazı bilişsel çarpıtmaların, suç davranışını meydana getiren yanlış fikirlerle kaynak oluşturduğu düşünülmektedir. Örneğin: Düşmanca yüklem hatası; muğlak ya da şüpheli olay veya durumları yorumlarken karşıdaki kişiyi düşman olarak görme yanlılığıdır. Bu duruma bir nevi, başkalarına zarar verirken kendi davranışlarını haklı çıkarma, karşındakini düşmanca atfetme yanlılığı da denebilir. Diğer insanları aşırı derecede suçlamak da başka bir bilişsel çarpıtma örneğidir. Diğer bir bilişsel çarpıtma ise kendi davranışlarının sonuçlarını küçümseme / küçültme durumudur. Bu şekilde, yapılan suç davranışının “çok da kötü olmadığı” düşünülürken diğer yandan suçluluk ve pişmanlık hissiyatı da azalmaktadır. Bahsedilen bu tarz bilişsel çarpıtmaların ve yüklem hatalarının, suçlu davranışının ortaya çıkmasındaki eşik seviyeyi azaltıcı bir etki gösterdiği

---

(Second Edition), Elsevier Ltd., UK, 2015, s. 42–45.

³⁴ Dopamin: Beyinde merkezi sinir sisteminde, nöronlar arası iletişimde rol alan biyolojik kökenli madde. Dopamin, bilişsel, duygusal hatta endokrin fonksiyonlarında etkili olan, şizofreni ve madde bağımlılığı gibi çeşitli psikopatolojilerde de rolü olan bir nörotransmitterdir. Kaynak: Paul A. Garris, R. Mark Wightman, “Regional Differences in Dopamine Release, Uptake, and Diffusion Measured by Fast-Scan Cyclic Voltammetry”, *NeuroMethods: Voltammetric Methods in Brain Systems*, Editörler: Alan A. Boulton, Glen B. Baker, Ralph N. Adams, Humana Press, Totowa, New Jersey, 1995, s. 179.

³⁵ J. Tiihonen, M-R. Rautiainen, H. M. Ollila, E. Repo-Tiihonen, M. Virkkunen, A. Palotie, O. Pietiläinen, K. Kristiansson, M. Joukamaa, H. Lauerma, J. Saarela, S. Tyni, H. Vartiainen, J. Paananen, D. Goldman, T. Paunio, “Genetic Background of Extreme Violent Behavior”, *Molecular Psychiatry*, 2015, 20, s. 786–792.

³⁶ C. Robert Cloninger, Karl O. Christiansen, Theodore Reich, Irving I. Gottesman, “Implications of Sex Differences in the Prevalences of Antisocial Personality, Alcoholism, and Criminality for Familial Transmission”, *Archives of General Psychiatry*, 1978, Volume 35, No 8, s. 941-951.

³⁷ Tiihonen ve ark., s. 791-792.

düşünülmektedir.³⁸

Peki, suç nasıl engellenebilir, önlenebilir? Bunun net olarak bir cevabını vermek kolay değildir. Bu konuda farklı ülkelerden çeşitli araştırmaları ve elde edilen istatistiksel verileri incelemek, fikir sahibi olup stratejiler geliştirmek açısından faydalı olacaktır.

Bazı spesifik bilgiler suç hakkında bazı bulgulara ulaşmaya imkan tanımaktadır. Cinsiyet, yaş, gelir seviyesi, medeni durum, bölge, yaşanan çevre, suçlu-mağdur ilişkisi, suç aleti hakkında veriler, bu spesifik bilgiler arasında yer alabilir.³⁹ ABD’de 2010 yılının verilerine göre ise hırsızlık suçu 2001’e göre % 2 artış göstermiş, hırsızlık mağdurlarının toplamda zararı 4,6 milyar doları bulduğu ifade edilmiştir. İstatistikler 2010 yılında Amerika’ da yaklaşık 15 milyon ciddi suçun işlendiğini de göstermektedir. Bununla birlikte resmi kanallara bildirilmeyen ve zararlarının net olarak tespit edilemediği suçların olduğu da belirtilmiştir.⁴⁰ ABD’de 2017 yılının ilk altı ayı için elde edilen verilere göre, 2016 yılına oranla, cinayet, tecavüz, soygun gibi şiddet suçlarında % 0,8, mülkiyetle ilgili ya da mala karşı işlenen suçlarda ise % 2,9 oranında bir düşüş mevcuttur.⁴¹ Bu istatistikler haricinde daha birçok verilere ulaşmak mümkündür. Genel anlamda bu sayısal veriler farklı suçları farklı yıllara göre değerlendirme şansı da sunabilmektedir.

Hollanda kaynaklı suç araştırmalarına göre ise en çok karşılaşılan suçlar arasında vandallık, mağaza hırsızlığı, ev soygunu, araba ile alakalı hırsızlıklar, gasp, sokakta şiddet ve aile içi şiddet bulunmaktadır. Buna rağmen Hollanda diğer ülkelerle kıyaslandığında ise düşük suç oranları ile göze çarpmaktadır. Yıllar içerisinde suça yönelik kayıtlarda bir düşüş gözlenirken, suçun sonuçlarında meydana çıkan zararın boyutu, hacimsel olarak artma eğilimi göstermektedir. Hollanda Adalet Bakanlığı, suç önleme ile ilgili çalışmaları yürütmek üzere Suç Önleme Bürosu’nu kurmuştur. Suç işlemeye kısmen sosyal problemlerin, işsizlik ve uyuşturucu bağımlılığının neden olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca suç hareketlerini azaltan üç büyük faktörden bahsedilmektedir:⁴²

---

³⁸ Pakes ve Pakes, s. 50-52.

³⁹ Gennaro ve ark., s. 39.

⁴⁰ Timothy D. Crowe, Crime Prevention Through Environmental Design, Third Edition, Elsevier Inc., USA, 2013, s. 107-109.

⁴¹ Preliminary Semiannual Uniform Crime Report, January – June, 2017, Federal Bureau of Investigation (FBI), Criminal Justice Information Services Division, <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2017/preliminary-report>.

⁴² Jan J. M. Van Dijk, Jaap De Waard, “Forty Years of Crime Prevention in the Dutch Polder”, Crime Prevention Policies in Comparative Perspective, Edited by Adam Crawford, Willan Publishing, UK, 2009, Chapter 6, s. 130-133.

- 1- Eroin bağımlılarının sayısındaki azalmanın getirdiği uyuşturucu madde suçlarında düşme,
- 2- 1993'ten itibaren genel olarak toplumda ve iş yaşamında suç önleyici davranışların artması,
- 3- Ceza adaleti sisteminin suçlu ve kabahatli davranışına daha ciddi ve katı tutumlarla yanıt vermesi.

Hollanda'da suç ile alakalı olarak bazı bilgiler ise şu şekilde sıralanmıştır:⁴³

- 18 yaş altı kişiler en çok mağduriyete uğrayan gruptur
- 18 yaş altı kişiler suç bildirim oranları en az olan gruptur
- Varoşlarda (kenar mahallelerde) yaşayan gençlerin okul terk oranları kent merkezine oranla daha yüksektir
- Alkol ve madde kullanımı gençlerde giderek artmaktadır
- Erkek çocuklarda (18 yaş altı) en az 1 kez tutuklanma oranı % 35'tir.

İspanya'da son yıllarda araştırmacılar suç ile ilgili olarak bazı sosyal ve ekonomik bozulmaların meydana getirdiği etkileri araştırmaya başlamıştır. Özellikle ekonomik çöküntü ve borçlanmaların eğitim, adalet, polis hizmetleri gibi diğer alanlarda da sorunlara yol açtığı, insanlarda yasa dışı arayış davranışlarının artış gösterdiğini, istikrarsızlıkların devam etmesi ile birlikte cezai ve ceza sistemine ait süreçlerin bu durumlardan beslendiğini ifade etmişlerdir.⁴⁴ Özetle direkt bir sebep olarak görülmesi de ekonomik bozulma ve yozlaşma ile birlikte insanların bu tarz buhranlardan kurtulma çabası sırasında rastlanılan suç işleme eğilimleri arasında doğru orantılı bir ilişkinin mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Aslında bu durum, insanların ekonomik koşullara olan bağlılığı arttıkça, yoksunluk evrelerindeki davranışlarının olumsuz yönde doğru kayması olarak da izah edilebilir. Zorluklara dayanma ve baş etme gücüne sahip olan insanların, bu tarz sorunlar karşısında nasıl davrandıkları ve suç işleme eğilimine olan etkisi araştırılmalıdır.

İngiltere'de 2007/2008 döneminde poliste kayıtlı 4,95 milyon suç dosyası bulunmaktadır. İngiliz suç araştırmalarına göre suçların yalnızca % 42'si polise bildirilmektedir. Suç oranı 18-20 yaş aralığındaki erkeklerde ise zirve yapmaktadır. Kadın suçlu oranı erkeklerin 5'te biri kadardır.⁴⁵

---

⁴³ Crowe, s. 113.

⁴⁴ Daniel Briggs, Jorge Ramiro Pérez Suárez, Raquel Rebeca Cordero Verdugo, "From Crime Science to the Crime of Science", Safer Communities, 2018, Volume 17, Issue: 1, s. 22-32.

⁴⁵ Lindsay D. G. Thomson, Louise Robinson, "The Relationship Between Crime and Psychiatry", Companion to Psychiatric Studies (Eighth Edition), Elsevier Ltd., UK, 2010, s. 731.

Avustralya İstatistik Bürosu kaynaklı verilere göre, 2008 itibari ile 2016 yılına kadar olan dönemde genel olarak suçlu sayısında azda olsa bir artış gözlenmektedir. Ancak bu artış nüfus artış oranından daha düşük seviyede kalmaktadır. 2015 – 2016 döneminde en yaygın görülen suç yasadışı uyuşturucu suçudur ve tüm suçların % 20'sini oluşturmaktadır. Bu suçun en yaygın görüldüğü yaş grubu 20-24 yaşlarıdır. Kasten yaralama, hırsızlık ve kamu düzenine yönelik suçlar da sık görülen suçlar arasında yer almaktadır.⁴⁶

Suç ile ilgili istatistiki araştırma ve veriler, suç çeşitleri ve boyutlarının ne düzeyde olduğuna dair bilgilenmeyi sağlamaktadır. Suçun boyutları bir nevi suçun etki kuvveti hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlar. Suçun meydana getirdiği olumsuz boyutları bertaraf etmek, suçun ortaya çıkmasını azaltmak ve engelleyebilmek adına ise “suç önleme” kavramının üzerinde durulmasında fayda olduğu düşünülmektedir. Bu kavramın ortaya konması ile suç önleyici mekanizma ve politikaların nasıl işlemesi gerektiğine dair bir bilinç de oluşmaya başlayacaktır.

III. SUÇ ÖNLEME KAVRAMI

Suç önleme kavramı genel olarak kamunun ya da halkın güvenliğinin sağlanması ve suçun azaltılmasını kapsamaktadır. Bununla birlikte işin özü, suçun önlenmesi ile güvenliğin artırılmasıdır.

Asırlardır insanlar güvenliği oluşturacak tedbirleri düşünmüş, kanunlar geliştirmiş ve suçla mücadele etmeye çaba sarf etmişlerdir. Günümüzden yaklaşık 3800 yıl önce Babil’de Hamurabi Kanunları devreye girmiş, hırsızlık, çocuk kaçırma, soygunculuk, alkol satışı, tarım sorunları, kadın ve çocuk hakları, tıbbi sorunlar, iş meseleleri ve ticaretle yaşanan sıkıntılar gibi suç ile ilişkili birçok konuda düzenlemeler yapılmıştır.⁴⁷ Gerek Mezopotamya’da gerekse Hitit medeniyetinde de insanın suça yatkınlığından bahsedilmiştir. Hititlerde suç olarak kabul edilen olguların, fail için edimsel sonuçlar doğurduğunu, bu gerçeklik karşısında asıl amacın, zarar görenin mağduriyetini gidererek suçlanan kişilerinde tekrar toplumsal yaşam içerisinde yer alabilmesini sağlamak olduğu belirtilmiştir.⁴⁸

Günümüzde kullanılan suç önleme kavramının ise ABD’de 1960’lardaki suç oranlarının dramatik bir şekilde yükselmesi ile birlikte ceza adaleti sistemine olan güvenin yitirilmesi ile yakından bağlantılı olarak ortaya çıktığı ifade

---

⁴⁶ Australian Bureau of Statistics, Recorded Crime - Offenders, 2015 - 16, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Lookup/by%20Subject/4519.0~2015-16~Main%20Features~Key%20Findings~1>

⁴⁷ Mervyn E. J. Richardson, Hammurabi’s Laws: Text, Translation and Glossary, Published by T & T Clark International, London, 2004, s. 25-27.

⁴⁸ Erdal Doğan, Hitit Hukuku: Belleklerdeki Kayıp, Güncel Yayıncılık: 320, İstanbul, 2008, s. 98-99.

edilmektedir. Geleneksel suç kontrol mekanizmalarının işlevsiz kalması ve toplum güvenliğinin sağlanmasındaki yetersizlikler, suç korkusunun artması gibi faktörler adalete olan güveni sarsmıştır. Bu durum sadece ABD'ye özgü olmayıp benzer şekilde Kanada, İngiltere ve diğer batı ülkelerinde de gözlenmiştir. Sonrasında 1970, 1980'li yıllarda suçla mücadele stratejileri ortaya konmaya başlamış ve yakın zamanda suç önleme ve stratejileri, suç azaltıcı ve engelleyici çalışmalar kritik bir önem kazanmaya başlamıştır.⁴⁹

Suç önleme, suçun oluşma riski ile bireyler ve toplum üzerindeki potansiyel zararlarını azaltmaya yönelik strateji ve önlemlerden meydana gelmektedir. Ayrıca insanların mutlu yaşamalarına imkân tanımakta, sağlık, sosyal ve ekonomik bakımdan pro-sosyal tutumlar geliştirmesini sağlamakta, çocuk ve gençlere yönelik riskler üzerinde özellikle durup ve mağdura yönelik de koruyucu faktörleri kapsamaktadır.⁵⁰ Suç önleme, suç riskini tahmin, tanımlama, değerlendirme, azaltma veya ortadan kaldırma hareketidir ve suçu azaltıcı, önleyici tedbirler alan ve kamu farkındalığı sağlayan aktif bir yaklaşımdır. Suç teşebbüsünden önce ortaya konulan meşru bir savunma felsefesini yansıtmaktadır.⁵¹

Suçlunun motivasyonunu anlayıp kanıtlamak için, kurban seçimi, suçun dinamikleri ve suçlunun suç öncesi ile suç sonrası davranışları değerlendirilmelidir. Suçlu profili, hukuk uygulamasının çeşitli alanlarında başarıyla kullanılmaktadır ve soruşturmanın sınırlı olduğu durumlarda değerlidir. Profillendirme suçlunun spesifik kimliğini sağlamaz. Daha çok suç işlemesi en muhtemel kişi tipini belli davranış ve kişilik özelliklerine odaklanarak gösterir. Ayrıca suçlu profili çalışmalarının gelişmesi, şiddet suçlarını önleyip azaltmada, büyük katkı sağlayacaktır.⁵²

Engel'e göre şiddetin artış göstermesinde, grupların ya da çetelerin de rolü vardır. Basit anlamda çözüm ise suçlulara uygulanacak kanuni yaptırımların ve müeyyidelerin artırılmasından geçmektedir. Ancak suç önleme stratejilerine daha bilimsel, sistematik ve daha teknik açıdan odaklanılması gerekmektedir.⁵³ Braga ve çalışma arkadaşları, suç önleme stratejilerine odaklanmış ve bu temelde üç spesifik probleme yönelik stratejiden bahsetmiştir:⁵⁴

---

⁴⁹ Brandon C. Welsh, David P. Farrington, Crime Prevention and Public Policy, Oxford Handbooks Online, 2012, s. 3-5.

⁵⁰ "Action to Promote Effective Crime Prevention", Guidelines for the Prevention of Crime ECOSOC Resolution 2002/13, Annex, s. 3.

⁵¹ New York State Police: Crime Prevention, https://troopers.ny.gov/Crime_Prevention/.

⁵² Gürol Cantürk, Nergis Cantürk, "Suçlu Profili", Adli Tıp Dergisi, 2004; 18, 2, s. 27-37.

⁵³ Robin S. Engel, "Focused Deterrence Strategies Save Lives, Introduction and Discussion of an Updated Systematic Review and Meta-Analysis", Criminology & Public Policy, Volume 17, Issue 1, s. 199.

⁵⁴ Anthony A. Braga, David Weisburd, Brandon Turchan, "Focused Deterrence Strategies and Crime Control: An Updated Systematic Review and Meta-analysis of the Empirical

- 1- Grup ya da çetelere yönelik suç önleme,
- 2- Uyuşturucu madde satışlarına müdahale,
- 3- Suç riski yüksek kişilerin tekrar suça yönelmemesi.

Suç önleme konusunda yetkinlik ya da yeterlilik, suçun meydana gelme olasılığını azaltma kapsamındaki müdahaleleri ifade etmektedir. Sorumluluk ise suç üzerinde kontrol sağlayan, resmi ya da resmi olmayan organlara ait beklentileri işaret etmektedir. Genel olarak ceza adaleti sistemi suçun kontrol mekanizması olarak görülmektedir. Ancak yerel yönetimler, işverenler, çalışanlar, aileler gibi diğer başka mekanizmaların da üzerine düşen farklı görev ve sorumluluk noktaları olduğu da düşünülmektedir. Tüm yaklaşımların ve sorumluluk alanlarının suç önleme sürecine dâhil edilip işbirliği içerisinde katkı sunması hedeflenmelidir.⁵⁵

Suçun bireysel ya da kişi bazında önlenmesi ya da azaltılmasına yönelik yapılmış başka araştırmalar da mevcuttur. Bunlardan bir kısmı mekânsal temelde önlemler üzerine odaklanmıştır. Bu odaklanma neticesinde varılan uygulamaya yönelik boyutlar, suçlu davranışı açısından risk faktörlerini azaltması bakımından etkili ve başarılı olarak görülmektedir. Bu tarz yaklaşımların temeli sosyal kontrol teorisine dayanmaktadır. Sosyal kontrol teorisine göre, bir topluluğun üyeleri arasındaki güçlü bağlar suç ve kargaşayı azaltmaktadır. Topluluk bünyesinde güçlü bağlara sahip insanların bulunduğu, sosyal değer, norm ve davranışlara daha çok uyulan topluluklar, yasa dışı olmayan davranışların sergilenmesine yol açmaktadır.⁵⁶ Burada sosyal uyumun gücüne ve değerlere sahip çıkmanın olumlu etkisine dikkat çekilmektedir.

Suçla mücadelede finansal boyutlar da mevcuttur. Amerika'da 2001 mali yılı içerisinde, ceza yargılama sistemi ile bağlantılı olarak toplam 167 milyar dolarlık bir mali tutardan bahsedilmektedir. 2000 yılı itibariyle mahkûm sayısı ise 1 milyon 380 bin kişiden fazladır. Bu rakamların yıllar içerisinde artma eğiliminden de bahsedilmektedir. Genel nüfus ile hapse girme oranları açısından bakıldığında ise Birleşik Devletler nüfusunun yaklaşık % 7'sinin yaşamları boyunca hapse girme durumu olduğu tespit edilmiştir. Bu istatistiki bilgiler çerçevesinde suçun sosyal bir sorun olarak da hayatımızda yer aldığından bahsedilmektedir.⁵⁷ Politika yapımcıların suçun hem ekonomik hem de sosyal etkileri ve neticelerine dikkat ederek çalışmalarında fayda görülmektedir.

Evidence", *Criminology & Public Policy*, Volume 17, Issue 1, s. 205–250.

⁵⁵ Nick Tilley, *Crime Prevention*, Willan Publishing, Portland, Oregon, 2009, s. 139-140.

⁵⁶ Philip Birch, "Primary Person-Based Crime Prevention: An Australian Case Study", *Journal of Forensic Practice*, 2016, Volume 18, Issue 4, s. 301-305.

⁵⁷ Gennaro ve ark., s. 4.

İngiltere’de yapılan suç önleyici çalışmalar, özellikle 1970’lerden sonra, hükümetlerin de katkılarıyla ve çeşitli stratejilerle sürdürülmüştür. Suç ve suçlu davranışlarını kontrol ve müdahaleler ağırlıkla sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınmıştır. Hem kamu hem de özel hayat açısından riskler ve tedbirler araştırılmıştır. Daha yoksul ve marjinalize gruplar risk faktörü olarak görülmüş, optimum refah sağlamanın suçu azaltıcı etki oluşturacağı, sosyal sağduyunun da bu konuda etkili olabileceği belirtilmiştir.⁵⁸ Fransa’da ele alınan modelde, suç kaynağı ve kökenleri olarak, yoksulluk, eğitim eksikliği, olumsuz/yetersiz iş ve ev şartları olarak sıralanmıştır. İnsanları suç davranışından uzak tutmak için bu sebepler üzerinde çalışmanın gerektiği vurgulanmıştır. Polis ve yargının suç önleme konusunda işbirliği içinde çalıştığı da ifade edilmiştir. Kentsel güvenlik politikaları oluşturulmuş, insanların güvenlik ekipleriyle işbirliğine girmesi ve onlara güvenerek geribildirimler yapmasına önem verilmiş, ortak kamusal alanların temiz, aydınlık, yeşillik alanlar haline getirilerek yönetilmesi sağlanmıştır.⁵⁹

Hollanda suç önleme konusunda çalışmalar yapan diğer bir ülkedir. Hem adalet hem de politik süreçlerini suç önleme konusu üzerinde çalıştırmaktadır ve bu konuya yönelik büyük bütçeler tahsis etmektedir. Hollanda’da özellikle de 1990’lardan sonra suç önleyici mekanizmaların işlevselliği artırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Hollanda genelinde üzerinde çalışılan ve uygulanmaya çaba sarf edilen bazı suç önleyici tedbirler örnek olarak aşağıda sıralanmıştır:⁶⁰

- Ebeveyn eğitimleri
- Okul güvenlik görevlisi projesi
- Gençlerin istihdamı
- Okul bursları
- Psikolojik sağlık taramaları
- Mesleki eğitimler
- Bina güvenliği ve tasarımları
- Çevre temizliği ve peyzajı
- Kriminal davranış haritalandırması
- Suç farkındalığı oluşturma

---

⁵⁸ Tim Hope, “The Political Evolution of Situational Crime Prevention in England and Wales”, Crime Prevention Policies in Comparative Perspective, Edited by Adam Crawford, Willan Publishing, UK, 2009, Chapter 2, s. 38-61.

⁵⁹ Anne Wyvekens, “The Evolving Story of Crime Prevention in France”, Crime Prevention Policies in Comparative Perspective, Edited by Adam Crawford, Willan Publishing, UK, 2009, Chapter 5, s. 118-124.

⁶⁰ Van Dijk ve De Waard, s. 136-140.

- Halk yönelik eğitimler/bilgilendirmeler
- Medya kampanyaları
- Kişisel savunma yöntemleri geliştirme
- Kriz danışmanlığı
- Psikolojik danışmanlık/mağdur desteği
- Suç analizleri
- Güvenlik araştırmaları/anketleri
- Silah edinmenin azaltılması
- Polis güçlerinde iyileştirmeler
- Şiddet olaylarını mikro seviyede inceleme
- Kamu ve özel sektör işbirliği
- Alanların kamerayla gözlenmesi, video kontrol

Macaristan örneğinde ise suç önleme politikaları oluşturulurken ağırlıklı olarak sosyal temelde çalışmalar yürütülmüş, bu temelde güvenlik stratejileri planlanmıştır. Bu stratejiler kapsamında olmak üzere şu beş öncelikli madde ele alınmıştır: Çocuk suçlarının azaltılması, önlenmesi, kentsel güvenliği geliştirme, aile içi şiddetin önlenmesi, suçtan mağdur olmuş kişilere yardım, suç tekrarını önleme.⁶¹

Brezilya Sao Paulo şehri Diadema bölgesi suç önleme çalışmalarının yürütüldüğü diğer bir yerdir. Bu bölgedeki yaklaşımlar halk sağlığı, kentsel yenilenme, polis uygulamaları, sosyal müdahaleleri içeren bazı faaliyetleri kapsamaktadır. Bu faaliyet konularındaki çeşitli yerel uygulamalar sayesinde bazı suçlara yönelik önemli oranlarda düşüş eğilimi sağlanmıştır. Başlıca faaliyetler olarak ise şunlar sıralanmıştır:⁶²

- Belediye seviyesinde sosyal politika ve güvenlik biriminin oluşturulması; tüm kriminal hareketlerin haritalandırılması
- Bölgesel ve yerel polis ekiplerinin entegre faaliyet göstermesi
- Alkol kullanımına yönelik kontrol ve kısıtlama tedbirleri
- Yerel güvenlik ekiplerinin % 70 oranında kuvvetlendirilmesi

---

⁶¹ Klara Kerezsi, "Crime Prevention in Hungary: Why is It So Hard to Argue for the Necessity of a Community Approach", Crime Prevention Policies in Comparative Perspective, Edited by Adam Crawford, Willan Publishing, UK, 2009, Chapter 10, s. 224-225.

⁶² Margaret Shaw, Kathryn Travers, "Strategies and Best Practices in Crime Prevention in particular in relation to Urban Areas and Youth at Risk", Proceedings of the Workshop held at the 11th UN Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, Thailand, 2005, s. 9293.

- Sosyal ve çevresel politikalar geliştirilmesi
- Gözlem kameraları kurulması
- Kanuni yaptırım ve teftişlerin yürürlüğü
- Silahsızlanma, çocuk oyuncaklarından silahların çıkarılması
- Alkol ve uyuşturucuya yönelik farkındalık oluşturma kampanyaları.

Kore’de suçların yıldan yıla artış göstermesiyle birlikte suç önleyici tedbirlere yönelik arayış ve araştırmaların da artmasını getirmiştir. Son yıllarda özellikle cinsel suçların da artış gösterdiği ifade edilmiş ve bu duruma yönelik önleyici ve azaltıcı çözümlere gidilmeye başlanmıştır. Teknolojik sistemler vasıtasıyla suçla karşılaşan kişilerin alarm oluşturmaları, alarmin GPS yardımıyla ilgili birimlere ulaştırılması ve bu şekilde suç tespitlerinin yapılması söz konusudur. Bir nevi akıllı sistem kurulması ile suça karşı mücadele yapılmaktadır. Bilgi teknolojilerini kullanarak güvenliğin sağlanmasına çalışılmaktadır.⁶³

İsveç’teki suç araştırmaları göstermiştir ki kentsel bölgelerin yanı sıra kırsal kesimlerde de tedbirler alınması gereklidir. 1996 – 2007 yılları arasında suç eğilimleri hem kentsel hem de kırsal kesimlerde artış göstermiştir. Bilhassa kentsel bölgelerden daha çabuk ulaşılabilen, nispeten yakın kırsal alanlar ise gasp ve soygun gibi suçlarda potansiyel artış gösteren bölgelerdir. İsveç’te boşanma oranları ve genç erkek nüfus, suç eğilimlerini artıran faktörler arasında açık ara önde yer almaktadır.⁶⁴ Coğrafik alanlar ve yerleşimle birlikte popülasyon dağılımının suç eğilimleri üzerine olan etkisi ayrı bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal gelişim modeli özellikle gençlerin suça yönelmesini önleyici nitelikte kapsamlı bir yaklaşımdır. Bu modelde sosyal kontrol teorisiyle benzer olarak sosyalizasyon (aile, akran, okul ve topluluklar) sürecinin önemi vurgulanmaktadır. Gençlerin yasalara uygun davranış becerilerini kazanması, olumlu davranışların pekiştirilmesi (ödüllendirilmesi), suça yönelik davranışlara ve akranlara sosyal bir duvar örülmesi teorinin ana hatlarını oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak, bazı risk faktörlerinin problemlili ya da olumsuz davranışların sergilenmesine olanak sağladığı düşünülmektedir. Örnek olarak: Uyuşturucu maddeleri kolaylıkla elde etmek, ateşli silahlara ulaşabilmek, yasa ve normların suçu elverişli kılması, medyanın şiddeti ön planda tutması, aşırı ekonomik yoksunluklar, riskli davranışlar açısından ailevi yatkınlık, ailevi problemler ve çatışmalar, ebeveyn tutumları, ilköğretim başlangıcında akademik başarısızlık,

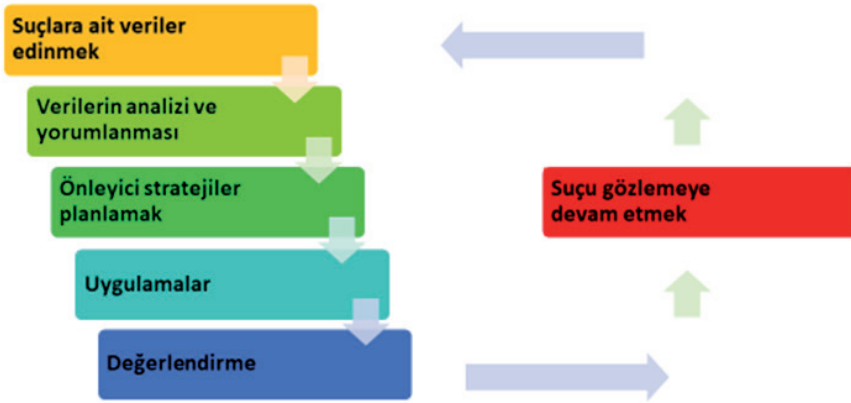
---

⁶³ Jin-ho Jeon, Seung-Ryul Jeong, “Designing a Crime-Prevention System by Converging Big Data and IoT”, Journal of Internet Computing and Services (JICS), 2016, Volume 17, Issue 3, s. 115-128.

⁶⁴ Vânia Ceccato, Lars Dolmen, “Crime in Rural Sweden”, Applied Geography, 2011, 31, s. 119-135.

ayrımcılık – yabancılaşma – asilik, problemlili arkadaş, problem davranışlarla çok erken yaşlarda karşılaşma, yapısal faktörler (heyecan arama davranışı, zarar vermeden kaçınmama, dürtü kontrolünde zayıflık) sayılabilmektedir.⁶⁵ Görüldüğü üzere özellikle de gençlerin suça yönelmesinde etkili olan birçok risk faktörü bulunmaktadır ve bu faktörlerin birçoğu hayati önem taşımaktadır. Bu yaklaşım ve bahsedilen risk faktörleri hakkında farkındalık oluşturmak, alınacak önlemler açısından oldukça katkı sağlayacaktır. Çocukluk ve gençlik dönemleri psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak gelişimin hızlı bir şekilde ilerlediği dönemler olarak duygu, düşünce ve davranışların da ileriye yönelik şekillenmesinde çok büyük önem taşımaktadır.

Eklblom, suç önleme konusunda yaptığı çalışmalar neticesinde fayda sağlayacak çözümler getirebilmek adına suç önleme diyagramı oluşturarak konuyu ele almıştır. Bu diyagram suça ilişkin süreçlerde önleyici mekanizmaların çalışması açısından pratiklik sağlamaktadır. Bu beş aşamalı metodolojinin hayata geçirilmesinin suç önleme mekanizmalarına fayda sağlayacağı ifade edilmiştir.⁶⁶

Şekil 2. Eklblom'un önleyici süreç diyagramı.

Suç önleme stratejileri ve yöntemleri serinkanlılıkla düşünülmeli ve hazırlanmalıdır. Değerlendirme ve analiz etme hazırlık aşamasında çok önemlidir. Ancak geniş kapsamlı ve detaylıca hazırlık yapılan bir yaklaşım sonuçlar üzerinde başarıyı getirebilecektir. Suç önlemede etkinliği artırıcı, uygulama ve politikalara yönelik fayda sağlayıcı bazı öneriler ise şu şekilde sıralanmıştır:⁶⁷

⁶⁵ Gennaro ve ark., s. 446-447.

⁶⁶ Paul Eklblom, "Getting the Best out of Crime Analysis", Crime Prevention Unit: Paper 10, London: Home Office, 1988, s. 1-2

⁶⁷ Tilley, s. 183-186.

1. Başarılı bir suç önleme yeterince iyi, meseleye odaklanılarak seçilmiş bir teoriye dayanmalıdır.
2. Tüm suçlar detaylarına inildiğinde farklılık gösterir. Bu yüzden çözüme yönelik uygulamaların ne olacağı, konuyla ilgili farklılık ya da benzerliklerin saptanması ile mümkün olabilecektir.
3. Eski problemler yavaş yavaş değişmekte ve yenileri ortaya çıkmaktadır. Başarı sağlanması bu değişimin tanımlanması ve buna adapte olunmasına bağlıdır. Hatta ortaya çıkabilecek sorunları tahmin etmek ve etkisizleştirmeye ihtiyaç vardır.
4. Suçluların beklenen hareketleri konusunda bilgilenmek, sürdürülebilir suç önleyici stratejiler açısından fayda sağlayacaktır.
5. Suçun ortaya çıkması için bazı koşulların oluşması gereklidir. Önleyici müdahalelerin bu koşullara odaklanması etkili olacaktır.
6. Her koşulda her zaman işleyen bir sistem yoktur. Teoriye dayalı ve suçla özgü çabalar spesifik suçların önlenmesinde "sihirli bir değnekten" daha etkilidir.
7. Suçlar çeşitli seviyelerde meydana çıkmaktadır; spesifik bir olay veya uluslararası tekrar eden durumlar olabilir. Önleyici çalışmalar her seviyede uygulanabilir olmalıdır.
8. Başarılı suç önleme, sorumluluk sahibi olan kişilerin bu işte yetkin olması, sorumlulukların geliştirilmesi ve akla yatkın, makul kararların verilmesiyle mümkündür.
9. Önlemlerin etkili ve başarılı olması için uygulamaların itinalı ve dikkatli bir şekilde seçilmesi gerekmektedir.
10. Tüm suç önlemleri etik konuları gündeme getirebilir. Suç önleme stratejileri ve taktikleri etik varsayımları gözetmelidir.
11. Suç önleyici yöntemlerin öğrenilmemiş olması önemli bir sorundur. Politika ve uygulamalara yönelik teorilerin test edilmesi, geliştirilmesi, ivme kaydetmesi için uygun araştırma ve programların oluşturulması gereklidir.

IV. FİZİKSEL MEKÂN VE ALANLARIN SUÇ DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ – SUÇ VE ÇEVRE İLİŞKİSİ

Suç önleme açısından, çevre faktöründeki değişimler, suç davranışlarını azaltıcı bir etki göstermekte midir? Çevremizde yer alan binalar, yapılar, boşluklar, parklar vb. suç davranışlarını nasıl etkilemektedir? Fiziksel ve mekânsal değişimler davranışların değişimine de yol açabilir mi? Günlük hayatta alınacak bazı doğal tedbirlerin suç azaltıcı bazı sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmüştür.

Marcus Felson, üniversite ve eğitim kurumlarının otopark alanlarında karşılaşılabilecek olası suçlara karşı önleyici tedbirler olarak: Gece çalışan personel ya da öğrenciler açısından araçlarını bina kapılarına yakın yerde park etmeleri, çok geniş alanlarda, ihtiyaçtan fazla olan park yerlerinin sınırlandırılması, otopark alanlarının net bir görüş açısına uygun olarak yapılması, otopark çevresindeki yeşilliklerin budanması, görüş engelleyici bitkiler dikilmemesi gibi bazı metotları sıralamıştır.⁶⁸

Sokakların aydınlatılması, yaya yollarının güvenli hale getirilmesi gibi çevresel ve fiziksel çevre koşullarında yapılan daha başka birçok düzenlemenin suça yönelik endişeleri azalttığı yönünde araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır. Özellikle ticari faaliyetlerin bulunduğu alanlardaki aydınlatma seviyelerinin artırılması soygunculuk gibi suçların azalmasına yönelik etkiler meydana getirmektedir.⁶⁹ Ayrıca çevrede başka insanların bulunması suç endişesi oluşmasına engel olan bir faktördür.⁷⁰ İyi tasarlanıp inşa edilmiş bina ve kamusal alanların insan sağlığı üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra suç davranışını azaltıcı ve güven hissiyatını artırıcı etki gösterdiği ifade edilmektedir.⁷¹ Konut ve bina otoparklarının arka tarafta yer alması da araçlarla ilgili suçları artırıcı etki gösterdiği ifade edilmiştir ve bu yüzden otoparkların bina arkasına, aydınlatılmamış loş alanlara yapılmaması önerilmektedir.⁷² Bitki ve ağaçların yükseltmelerinin ayarlanması, beton duvar ve çitlerin düzenlenmesi ve yükseltmelerinin 2,5 metre civarında tutulması, çit ve duvarların iki tarafında da 3 metre kadar boşluklar bulunması gibi tedbirler de mekânsal suç önleyici faktörler açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.⁷³

Çevresel ve mekânsal tasarımların suç davranışı üzerindeki etkileri üzerine farklı çalışmalar da bulunmaktadır. Bazı dizayn uygulamalarının suç ve suçlu davranışını azalttığı varsayılmaktadır. Bu bağlamda etkili uygulamalar yapabilmek için suç analizi, demografik veriler (şehir, semt nüfusu, planları vb.), alan kullanımı, gözlemler, şehir sakinleri ile görüşmeler gibi bilgilerin kullanılması gerekmektedir. Fiziksel mekânların / boşlukların kullanımı ve dizaynın bilinçli ve dikkatli bir şekilde insan düşünce ve davranışlarına uygun bir şekilde yapılması, verimlilik artışı ile birlikte problem davranışların azaltılması hedeflenmektedir.⁷⁴ Bazı çevresel düzenlemelerin de olumsuz ya da agresif

---

⁶⁸ Marcus Felson, *Crime and Everyday Life*, Thousand Oaks, CA, Sage, 1998.

⁶⁹ Gennaro ve ark., s. 73.

⁷⁰ Crowe, s. 248.

⁷¹ Rachel Armitage, *Crime Prevention Through Housing Design Policy and Practice*, Palgrave Macmillan, London, 2013, s. 68.

⁷² Armitage, s. 161-162.

⁷³ Lawrence J. Fennelly, Marianna A. Perry, "Crime and Crime Prevention Techniques", *Physical Security: 150 Things You Should Know (Second Edition) E-book, Part 3*, s. 97-113, Elsevier Inc., 2017.

⁷⁴ Timothy D. Crowe, *Crime Prevention Through Environmental Design*, Third Edition, Elsevier Inc., USA, 2013, s. 24-56.

davranışları önleyebilecek şekilde yapılabileceği düşünülmektedir. Mesela, küçük çocuklar ile yaşça büyük çocukların oyun ve spor alanlarının birbirine bitişik olmaması önerilmektedir. Bir basketbol sahası yanındaki çocuk oyun parkı arasına doğal bir bariyer, yükselti ya da park alanı gibi düzenlemeler iki bölge arasındaki mesafeyi ayarlayacak ve büyük çocukların olası diğer çocuklara olabilecek olumsuz müdahale ya da etkilerini en aza indirmeye yarayacaktır.⁷⁵

Çevrenin insan davranışı üzerindeki etkileri birçok faktör aracılığı ile meydana gelmektedir. Örneğin sıcaklık, ışık, basınç, ses, nem ve koku gibi faktörler ya da çevresel değişkenler insan davranışı üzerinde etki gösterebilmektedir. Dokunma, koklama, işitme, görme gibi duyumlarımız sürekli çevreden bir çeşit veri toplama sürecindedir. Güçlü ışıklandırmaların mağazalarda satışları artırdığı, bazı üretim tesislerinde verimlilik üzerinde olumlu etkiler gösterdiği bilinmektedir. Önemli olan bir nokta ise ışıklandırmanın insanı daha güvende hissettirmesidir. Aydınlatma hem psikolojik bakımdan hem de görüş alanı sağlama bakımından etkili olmaktadır. Bazı kapalı mekânlarda tavan yüksekliği dahi önem arz etmektedir. Alçak seviyedeki tavanlar davranışlar üzerinde baskılama etkisi gösterirken yüksek tavanlar dikkat ve hareketi uyarıcı bir eğilim oluşturmaktadır. Kule, minare ya da yüksek binalar insanların yolunu bulmalarına yardımcı olurken kaygılarını azaltmakta, mesafe algıları üzerinde etkili olmaktadır. Bazı alanların, mekânların saydam olmayan opak kaplamalar ile kaplanması o alandan geçmekte olan kişilerin görsel ilgisini çekmeyeceğinden, bu amaçla kullanılabilir; saydam, içgösterir malzemelerle kaplı alanlar ise görsel algılamalara açık olacaktır. Sanatsal ve kültürel değeri olan eserler ya da cadde-sokaklar, insanların kültürel özdeşleşme, sahiplik duygularını artırmakta, mekânlara olan bağlılığı ve kontrol algısı üzerinde olumlu etki göstermektedir.⁷⁶ Sokak aydınlatmalarının da suç önleme ve suç korkusunu azaltma konusuyla ilgili olarak hayati bir önemde olduğu ifade edilmiştir.⁷⁷ Nitekim fiziki güvenlik ve önleyici tedbirlerin alınması psikolojik güvenlik hissiyatına destek olmaktadır. Tabii ki bunlara ek olarak, kamera, güvenlik, kilit sistemleri, bariyer, kart okuyucu vb. ek tedbirler psikolojik olarak güvenlik algısının oluşmasında etkili olmaktadır.

Huzur ve güven oluşturulabilmesi için, iyi tasarlanacak ve yönetilecek fiziksel mekânların yanı sıra bireyleri sağlıklı bir toplumun bir üyesi olmaya yöneltecek yapıların ve suça karşı direnç gösterecek toplumların oluşmasına katkı sağlanması gerekmektedir. Bu şekilde sağlıklı bir mekânsal strateji ile birlikte sağlıklı ve güvenli bir psikolojik hissiyatın oluşumu mümkün görünmektedir.⁷⁸

---

⁷⁵ Crowe, s. 134-135.

⁷⁶ Crowe, s. 59-103.

⁷⁷ Crowe, s. 242.

⁷⁸ Shaw ve Travers, s. 158-159.

Olası risk faktörleri ile ilgili araştırmalar yoluyla sağlanan zengin bilgiler suç önleyici müdahaleleri geliştirmek için kullanışlı olacaktır. Sosyo - ekonomik bozulmalar, yetersiz ailevi bakım, okul problemleri, ailevi sorunlar, anti sosyal özellikler ve çocukluk döneminde olumsuz davranışlar gibi risk faktörleri, üzerinde çalışılması gereken önemli konulardır.^{79,80} Ayrıca ceza adaletine yönelik müdahalelerin akıl ve ruh sağlığı, iş performansı ve eğitim üzerinde kayda değer düzeyde etkisi olmaktadır. Bu etkiler sosyal boyutta meydana getirdiği sonuçlarıyla izlenmeli ve değerlendirilmelidir. İyi dizayn edilmiş ve test edilmiş bilgilere de dayanarak ceza adaletinin sosyal dünya üzerindeki etkileri üzerinde kapsamlı program ve çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde müdahalelerin istenmedik sonuçlarıyla karşılaşılabilir.⁸¹

V. CEZA VE PSİKOLOJİK BOYUTLARI

Günlük hayatta kurumlar, gruplar ve yöneticiler, bireyleri problemleri davranışlardan alıkoymak ve performansı motive etmek amacıyla birçok ödül ve ceza yöntemleri kullanmaktadırlar. Ceza genel olarak, cezalandırıcı veya cezalandırılanla direkt ilişkisi olsun ya da olmasın cezalandırmayı gözlemleyen kişileri de etkilemektedir. Suçlunun hak ettiği cezayı alması ise bu durumu gözlemleyen kişilerde güven duygusunu doğurmaktadır. Ancak suçlunun haddinden fazla ceza alması ise ters etki meydana getirmektedir. Kısacası, cezanın boyutu / derecesi insanların güven algısı ve duygusu üzerinde de etki göstermektedir. Bu bakımdan cezalandırıcı unsurun da güven duygusu üzerindeki etkisinden bahsedilebilir.⁸² Hukukun üstün olması ve icrası güven duygusunu etkilemektedir. İnsanların kanunlara uyulduğunu görmeleri de önemlidir. Kanunlara yaygın kitleler tarafından uyulmaması, hukuka karşı güvensizlik ve aldırma hissedilmesine yol açmaktadır.⁸³ Hukukun üstünlüğü ilkesi güven sağlayıcı bir ön şarttır ve hukuki keskinlik bu güvenin oluşmasına temel oluşturmaktadır. Ayrıca eşit muamele de hukuka ve adalete değer katmaktadır. Adaletli davranma, birbirine benzer olan vakalarda benzer muamelelerin olmasıdır ki bu da hukukun üstünlüğüne hizmet etmektedir.⁸⁴

Ceza, doğru uygulandığı takdirde istenmeyen davranış üzerinde kalıcı bir baskı oluşturabilir. Cezanın etkililiği ise cezanın aralıklı ya da bir gecikme ile

---

⁷⁹ Ronald Roesch, "Creating Change in the Legal System - Contributions from Community Psychology", Law and Human Behavior, 1995, Volume 19, No. 4, s. 325-343.

⁸⁰ Shaw ve Travers, s. 119-120.

⁸¹ Joan Mccord, "Cures That Harm: Unanticipated Outcomes of Crime Prevention Programs", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 2003, Volume 587, Issue 1, s. 16-30.

⁸² Long Wang, J. Keith Murnighan, "The Dynamics of Punishment and Trust", Journal of Applied Psychology, 2017, Volume 102, No. 10, s. 1385-1402.

⁸³ Toprak, s. 33.

⁸⁴ Toprak, s. 38-39.

verilmesi sebepleriyle önemli ölçüde azalır. Yani uygunsuz davranış ile ceza arasındaki süre çok önemlidir; vakit kaybı cezanın caydırıcılığı üzerinde olumsuz etki gösterir. Bir kişinin cezayı gerektiren bir davranışının, başlangıçta hafif düzeyde cezalandırılması, kişiyi daha sonraki cezaya karşı bağımsız hale getirir. Cezalandırılacak olan davranış bir kaçma tepkisi ise ceza, tepkide bulunmayı hızlandırır. Cezanın tutarlılığı, cezanın davranıştan hemen sonra gelmesi ve ilk cezanın şiddetli olması gibi faktörler cezanın etki düzeyini artırmasına yol açacaktır. İnsanlar cezayı ekseriyetle çok engellenmiş ve öfkeli olduklarında kullanma eğilimine girerler. Bu koşullar altında etkili cezalandırmaya ilişkin parametrelerin birçoğu ihlal edilmiş olduğu gibi davranışın üzerinde hiçbir yapıcı etki de ortaya çıkmayacaktır.⁸⁵ Bir anlamda olumsuz duygular cezanın işlevselliği üzerinde olumsuz yönde etki gösterebilmektedir. Verilecek cezanın hissedilen ya da içinde bulunan duygular nedeniyle değil gerçekten hak edilmiş suç davranışına yönelik tam bir eşleşmeyle verilmesi uygun olacaktır.

Caydırma etkisi, potansiyel suçlu kişi üzerinde korku duygusunu meydana getirmektedir. Bu etki, kişinin yaptırımından korkması nedeniyle kendisini suç işlemesinden alıkoymada ortaya çıkmaktadır. Birçok suç araştırması, resmi yaptırımların doğurduğu göz korkutucu etki üzerine yapılmıştır. Bununla birlikte caydırıcı etki meydana getiren bazı resmi olmayan yaptırımlar da söz konusu olabilmektedir. Mesela, kurallara uyan diğer kişilerin tepki göstermeleri, disiplin tedbirleri, iş kaybı, izolasyona uğrama gibi informal faktörler özellikle de ergenler arasında kanunlara karşı gelme korkusundan daha güçlü bir etki meydana getirmektedir.⁸⁶ Caydırıcılık, ceza adaletinin temel noktasına hizmet eden bir suç önleme şeklidir.⁸⁷

Suç ile ceza arasındaki ilişkinin karmaşıklığı ve süreci etkileyen çok sayıda faktörün de olması nedeniyle ceza konusu titizlikle irdelenmelidir. Hangi suç davranışı hangi / ne tür ceza ile eşleştirilecektir, üzerinde dikkatle ve hassasiyetle durulması gereken bir husustur. Cezalandırma yöntemleri ve şiddeti her zaman tartışmaların da odak noktası olmuştur; bu çarpıcı eksenler daima göz önünde tutulmalıdır. Davranışlar ve sonuçlarının psikolojik boyutlarıyla ele alınması ise bu konuda etkili çözüm metotlarının geliştirilmesinde fayda sağlayacaktır.

Cezanın ne tamamen ortadan kaldırılması sağlanabilir ne de ceza ile tamamen sorunları çözebiliriz. Araştırmalar cezanın istenmeyen bir takım davranışları azaltmakta etkili olabildiğini göstermiştir. Fakat cezayı belirleme

---

⁸⁵ Michael Domjan, Koşullanma ve Öğrenmenin Temelleri, Türkçe'ye Çeviren Hakan Çetinkaya, Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 28, Ankara, 2004, s. 127-138.

⁸⁶ Maurice Cusson, "Situational Deterrence: Fear During The Criminal Event", Crime Prevention Studies, 1, s. 55-68.

⁸⁷ Steven P. Lab, Crime Prevention (Eighth Edition): Approaches, Practices, and Evaluations, Chapter 9 General Deterrence, Anderson Publishing is an imprint of Elsevier, Waltham, 2014, s. 173.

ve uygulama gerçekten mühim bir iştir. Ceza ile birlikte farklı psikolojik yaklaşımların ele alınması yerinde olacaktır.

VI. SUÇ ÖNLEMEDE FAYDA SAĞLAYACAK PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Psikolojik iyilik hali, bireyin duygusal ve fiziksel gereksinimlerini anlaması ve yaşam biçimini bu gereksinimleri doyurmaya yönelik olarak düzenlemesini içeren bir kendine bakma sürecidir; en genel anlamıyla yaşamın birçok boyutunda iyi olma anlamına gelen ve bir dizi modelle açıklanan bir kavramdır.⁸⁸ İnsanın olumlu anılar geliştirmesi, özgüveninin yerinde olması, benlik değerinin olumlu olması uyum mekanizmalarını çalıştırmaktadır. Aristo sağlıklı psikolojik gelişim açısından bu kavramlar üzerinde durmuştur.⁸⁹ Aristo ve sonrasında birçok araştırmacı bilim insanı, insandaki psikolojik sağlık ve iyilik duygusunun hayatın anlamı açısından çok kıymetli değerler olduğundan bahsetmiştir.

Buna ek olarak, Aristo bazı problemlerden uzak kalmanın mutluluk ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Mutluluğun bir erdem olduğunu ve diğer insanların da iyiliğini içeren bir kavram olduğunu belirtmiştir. Hatta insanın niyet ederek, yönelerek ve uzun süreli olarak hayatında uygulayarak bu “en iyi erdeme” ulaşabileceğini de vurgulamıştır. Aristo’ya göre mutluluk ve iyilik bir insan için çok değerli bir tercih meselesidir.⁹⁰ Aristo, iyilik halini mutluluğun bir parçası olarak görmüş ve “iyi insan olmanın” gerekliliği olarak, bu duyguların (mutluluk ve iyilik hali) da insanda bulunması gerektiğini savunmuştur.

Olumlu bir çocukluk döneminin görülmesi için şiddetten uzak ve tamamen güvenli bir ortamda, en azından bir aile büyüğü ya da otorite figürü gözetiminde bulunması gereklidir.⁹¹ Smith, genel olarak mutlu ailelerin suça yönelmeyeceğinden; yapıcı ve pozitif aile ilişkilerinin de bu konuda etkili olduğundan bahsetmektedir.⁹² Bu açıklama güvenli aile ilişkilerinin bir nevi suç davranışının ortaya çıkmasını engelleyen bir etki göstereceğinin işareti olarak yorumlanmaktadır. Toplumların adeta bir çekirdeği olan ailenin güvenli

---

⁸⁸ Fidan Korkut Owen, Dean W. Owen, “İyilik Hali Yıldızı Modeli, Uygulanması ve Değerlendirilmesi”, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, Yıl: 3, Sayı: 9, s. 24-33.

⁸⁹ Hope May, Aristotle’s Ethics: Moral Development and Human Nature, Continuum International Publishing Group, London, 2010, s. 159-161.

⁹⁰ C. D. C. Reeve, Action, Contemplation, and Happiness: An Essay on Aristotle, Harvard University Press, Massachusetts, 2012, s. 225-236.

⁹¹ Cesar J. Rebellon, Murray Straus, “Corporal Punishment and Adult Antisocial Behavior: A Comparison of Dyadic Concordance Types and An Evaluation of Mediating Mechanisms in Asia, Europe, and North America”, International Journal of Behavioral Development, 2017, Volume 41(4), s. 503-513.

⁹² David J. Smith, “Changing Situations and Changing People”, Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention. Ed. / Andrew von Hirsch, David Garland, Alison Wakefield, Hart Publishing, Oxford, 2000, s. 147-174.

ortamı, bireyler için psikolojik anlamda güvenli ilişkilerin de ortaya çıktığı bir yer olarak önem taşımaktadır.

İyilik halini hayatına uygulayabilen kişiler bu şekilde üzüntü verici şeyler yerine neşeli ve keyifli meşguliyetlere yönelebilmektedir. Bunun sonucunda da bunalma ve yabancılaşma duygularının absorbe olmasıyla hem kendisi hem de toplum ile uyum haline geçmektedir. Bu uyum ise stres ve kaygı yerine rahatlamaya yol açmaktadır.⁹³

Sağlıklı toplumlarda bozukluklara, problemlili konulara tepki daha fazla gösterilmektedir. Toplumların sağlıklı ve sıhhatli bir yapı sahibi olması çok önemlidir. İnsanların münferit olumsuzluklara göstereceği duyarlılık ve tepki de öyle olsa gerek. Genel olarak suç mahiyetindeki davranışlar kabul görmemeli, toplum tarafından bunlar beslenmemeli bilakis suça karşı duyarlı ve dayanışma içinde hareket edilmesi gerekmektedir.

Araştırmalar göstermiştir ki övgü ve methetmek, davranış değişimi üzerinde kuvvetli etki gösteren bir etmendir; olumlu davranışların cesaretlendirilmesinde kullanılabilir. Olumlu pekiştirici ve cezaların davranışlar üzerinde etkisi vardır. Olumlu davranışların hızlı ve pozitif yönde ödüllendirilmesi, olumsuz ya da istenmeyen davranışların da azalması, suç ve ceza arasındaki ilişkinin anlaşılması ve hayata geçirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Uzun dönemde davranış değişimi için de bu sistemin uygulanmasından istifade edilebilmektedir. Amerika'da psikologlar tehlikeli ve suçla ilgili davranışların azaltılması yönündeki çalışmalarda, davranış değişimi hedefleyen ödül ve ceza sistemini kullanmaktadırlar.⁹⁴

Çocukların gelişimi açısından, güzel bir çocukluk geçirmeleri ve kendi yetişkinlik dönemleri için iyi bir gelecek sağlamaları için olabilecek en iyi fırsatları onlara sunmak gerekmektedir.⁹⁵ Erken dönemlerde yaşanan olumsuz etkileşimler, çocuğun kötüye kullanımı ve ihmal gibi tutumlar kişinin sonraki dönemlerinde psikolojik olduğu kadar fizyolojik hastalıklara da yakalanma ihtimallerinin ciddi oranda artışına, biyolojik ömürlerinde ise kısalmalara sebep olmaktadır.⁹⁶ Bebeklik ve çocukluk döneminde bilhassa ilk 5 yılın psikolojik ve bedensel olarak gelişimde çok daha önemli olması nedeniyle, çocukların bu dönemlerini akıl ve ruh sağlığı açısından sağlıklı geçirmesi ve iyilik hallerinin

---

⁹³ Daniel M. Haybron, *The Pursuit of Unhappiness: The Elusive Psychology of Wellbeing*, Oxford University Press, 2008, s. 79-81.

⁹⁴ Jamie Chamberlin, "Crime and Punishment", *Monitor on Psychology*, 2009, Volume 40, No 9, Print version: page 52

⁹⁵ Gill Coverdale, "The Importance of Well-being in Children and Young People", *Journal of Public Mental Health*, 2017, Volume 16, Issue 3, s. 93-95.

⁹⁶ K. K. Ridout, M. Levandowski, S. J. Ridout, L. Gantz, K. Goonan, D. Palermo, L. H. Price, A. R. Tyrka "Early Life Adversity and Telomere Length: A Meta-analysis", *Molecular Psychiatry*, 2018, Volume 23, Issue 4, s. 858-871.

gözetilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Bu şekilde kısmen de olsa, yeni nesillerin olumsuz yaşam koşullarından ve suçtan etkilenmelerini minimum seviyelere indirmek, olumlu koşullar içerisinde daha sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine zemin hazırlamak mümkün görülmektedir.

Ayrıca sosyo - ekonomik eşitsizlikler ve problemler çocuk ve ergenlerde psikolojik semptomlar ve bununla bağlantılı olarak benlik saygısının düşmesi, okul devamsızlıkları – okulu bırakma, kendine zarar verme, intihar girişimi gibi riskli ve sağlıksız bir takım duygu ile davranışların görülme sıklığını artırmaktadır. Bunlara ek olarak bu etkenler sigara, alkol, madde kullanımına yönelme, sağlıksız beslenme ve spordan uzaklaşma tarzında davranışlara da yol açabilmektedir. Bu tarz sağlıksız ve yıkıcı davranış eğilimleri, uzun vadede hem sosyal sıkıntıları hem de sağlık sorunlarını daha da artırmaktadır. Keza ailelerin çocuklarına yaklaşımı ve desteği açısından ihmalkârlık göstermesi de benzer nitelikte sorunların oluşmasına zemin hazırlayıp çocuk ve gençlerin riskli davranışlar açısından kırılganlığını artırmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak ailelerin psikolojik sağlığına destek olmak ve sosyo – ekonomik boyutta katkılar sunmak, yapıcı politikalar olarak görülmektedir.⁹⁷ Ülkemizde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, özellikle aile fertlerinin çalışması sonucu denetimsiz kalan çocuklarda uyumsuzluk reaksiyonları olarak suç işleme eğilimi artış göstermektedir. Aynı şekilde sağlıksız ortamlarda yaşam mücadelesi içerisinde bulunan çocuklarda da suç işleme oranları yükselme eğilimi göstermektedir.⁹⁸

Durumsal bazı suç önleyici tekniklerin de suç ile ilgili fayda sağlayan uygulamaları içerdiği düşünülmektedir. Bu teknikler: ilgili komisyonların gayretlerini artırması, suç tespit edilme seviyesinin artırılması, suça yönelik ödül algısının azaltılması, provokasyonların azaltılması, mazeretlerin giderilmesi olarak sıralanmıştır. Bu yaklaşımların organize suçlar, kundaklama, sınır güvenliği, aile içi şiddet gibi suç ile ilgili konularda problemlerin azaltılmasına yönelik etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bunlarla birlikte bazı suç önleyici tekniklerin başarılı olduğu da ifade edilmiştir. Bu tekniklerden bir kısmı; sokak aydınlatmalarının artırılması, sokak yazıları ve vandalizme ait izlerin hızlıca ortadan kaldırılması, banka ve ATM gibi para bulunan mekânların özel kamera ve görüntüleme ile izlenmesi, gece mekânları olan bölgelerde oluşabilecek problemlere yönelik güvenlik ekiplerine özel mesleki eğitim verilmesi, bazı önemli noktalarda daha fazla güvenlik elemanı bulundurulması

---

⁹⁷ Jillian Roberts, Angela Donkin, Michael Marmot, "Opportunities for Reducing Socioeconomic Inequalities in The Mental Health of Children and Young People – Reducing Adversity and Increasing Resilience", Journal of Public Mental Health, 2016, Volume 15, Issue 1, s. 4-18.

⁹⁸ Bilge Hapçıoğlu, M. Kenan Aysan, Övat Güray, "Çocuk Suçları ve Çevre", Adli Tıp Dergisi, 1995, 11 (1-4), s. 47-54.

olarak sayılabilir.⁹⁹ Suç önleme tekniklerinin etkili şekilde uygulanabilmesi için kültürel ve yerel manada değerlendirmelerin yapılmasında fayda görülmektedir. Yerel ya da mahallî bölgelere ait bilgiler, ihtiyaçlar, sorunlar net bir şekilde tespit edilip anlaşılmalıdır. Bu şekilde önlem ve tedbirler seçilmelidir. O bölge insanlarını suça yönelten, anti-sosyal davranışlara iten sebepler araştırılmalıdır. Suç azaltıcı stratejiler oluşturularak mücadele yolları aranmalıdır. Suçla mücadele edecek personelin de spesifik eğitimler alması sağlanmalıdır. Suç önlemeye yönelik inisiyatif ve stratejiler sürekli bir şekilde gözden geçirilerek tekrar tekrar değerlendirilmelidir.¹⁰⁰ Görüldüğü üzere psikolojik veya diğer birçok boyutta suçla mücadele emek ve zaman isteyen bir iştir. Ancak insanların bu konuda olabildiğince farkındalığının artırılması önleyici mekanizmaların işlerliğine katkı sağlayacaktır.

Okul temelli suç önleme programları oluşturmak, suç önlemede büyük fayda sağlamaktadır ve bu konuda büyük bir potansiyele sahiptir. Birçok suça yöneltilen davranış, anti sosyal davranış ve kötüye kullanım durumları okul çağlarındaki çocuk ve gençlerde görülmektedir. Buna karşın öğrencileri eğitmek, öğretmenler için sınıf yönetim becerileri geliştirmek, cezalandırıcı disiplin stratejileri yerine olumlu davranışları pekiştirici stratejiler oluşturmak gibi metotlar suç üzerinde azaltıcı etki meydana getirmektedir.¹⁰¹

Evensel olarak insanın psikolojik ihtiyaçları yalın bir halde şu şekilde sıralanmaktadır: Sevilmek, dinlenilmek (dikkate alınmak), ait olmak, başarmak, umut, değer ve anlam sahibi olmak. Bu temel psikolojik ihtiyaçları içeren şartlar, hem sağlık üzerinde olumlu etki göstermekte hem de toplumların daha mutlu olmasına olanak sağlamaktadır.¹⁰² Böylelikle toplumsal güvenliğe, barışa ve refaha ulaşmak kolaylaşmaktadır.

Bilişsel davranışçı teknikleri içeren bireysel terapiler ve aile terapileri, hem gençler için hem de aileleri açısından fayda sağlamaktadır. Ayrıca ebeveynlik becerilerinin edinilmesi için ailelere verilen psikolojik destekler önemli olmaktadır. Bu şekilde aileler de çocuklarına daha çok ilgi ve dikkat gösterme yöntemlerini öğrenebilmektedirler. Ebeveynlerdeki madde kullanımı ve yetersiz ebeveynlik becerileri ise suç açısından önemli risk faktörleri olarak görüldüğünden bu konularda ailelere psikolojik desteklerin ulaştırılması da bir o kadar önem kazanmaktadır. Bunlar kadar akran davranışları da önemlidir.

---

⁹⁹ Adam Sutton, Adrian Cherney, Rob White, Crime Prevention, Cambridge University Press, Melbourne, 2008, s. 53-54.

¹⁰⁰ Sutton ve ark., s.121.

¹⁰¹ Lawrence W. Sherman, Denise Gottfredson, Doris MacKenzie, John Eck, Peter Reuter, Shawn Bushway, "Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising", A Report to the United States Congress, s. 100-110, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.130.6206&rep=rep1&type=pdf>.

¹⁰² Martin Seager, "Towards a Public Health Psychology", Journal of Public Mental Health, 2012, Volume 11, Issue 3, s. 153-156.

Olumlu tutumların kazanılması çocuk ve gençlerde akranlarla olan ilişkilerle mümkün olabilmektedir. Bir suçtan korunma yöntemi olarak akran ilişkileri göz önüne alınması gereken konulardandır. Çeşitli risk faktörlerine karşı çocuk-genç, aileleri ve akran ilişkileri üzerindeki çalışmalar ve psikolojik müdahaleler etkili sonuçlar alınmasında kullanılabilir. Bu şekilde yürütülecek olan programlar, suç olmadan, daha sağlıklı bir yaşama ulaşmaya fırsat tanıyacaktır.¹⁰³ Çocuk ve gençlerin kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetlere yönelmeleri, katılmaları teşvik edilmelidir. Ayrıca sportif aktiviteler hem psikolojik hem de fiziksel gelişime katkı sağlamaktadır. Spor, sanat, kültürel etkinlik vb. konularla ilgilenen, vakit geçiren çocuk ve gençlerin suçtan uzak durdukları da bilinmektedir.

Robert Cloninger, geliştirmiş olduğu psikobiyolojik kökenli kişilik modelinde mizaç ile ilgili açıklamalarda bulunmuş, mizacın kalıtsal olmayan, algısal bellek izlerini içeren ve yaşamın erken yıllarında ortaya çıkan alışkanlık formları olduğunu ifade etmiştir. Cloninger mizacı: Yenilik arayışı, zarardan kaçınma, ödül bağımlılığı, ısrar etme olmak üzere dört boyutlu olarak ele almıştır. Cloninger'e göre karakter ise kişinin olgun bir insan olmaya doğru olan gelişim sürecindeki benlik anlayışını temsil etmektedir. Karakter boyutlarında da kendini idare etme, yardımseverlik ve kendini aşma yer almaktadır. Her bir karakter boyutu açısından, bireyler arasında daha çocukluk döneminde bazı farklılıklar gözlenebilmektedir ve bu gözlemler ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine ait bazı özelliklerin kısmen de olsa tahmin edilmesine yardımcı olabilmektedir.¹⁰⁴ Diğer bir deyişle, insandaki mizaç ile karakter gelişimi çok önemli bir süreçtir ve yeterli irdelemeler yapıldığı takdirde birey gelişimi adına değerli ipuçlarını gösterecektir. Kişiliğin psikolojik sağlık ve iyilik hali üzerine olan etkisi de düşünüldüğünde mizaç ve karakter gelişimi daha da anlamlı hale gelmektedir. Çünkü yaşamın daha erken yıllarında olumlu duygularla iç içe ve olumsuz, yıpratıcı, zarar verici duygu ve davranış eğilimlerinden uzak bir şekilde büyüyecek olan çocuklar, sonraki yaşam dönemlerinde hayata daha bağlı, daha tatmin edici ve huzurlu koşullara yönelme ihtimalleri yüksek olacaktır.

Kohlberg bireysel ahlak gelişimi teorisi ile hem psikolojinin ahlaka bakışı açısından hem de psiko bilişsel açıdan geleceğe ışık tutmuştur. Psikolojik teorisine göre, kişi içsel ve doğal olarak bir anlam çıkarma ve anlam kazandırma açısı ile dünyaya bakmaktadır. Manevi – ahlaki düşünce merkezinde anlam kazanan bir benlik ve çevre ön plandadır. Kohlberg, adalet ve ahlakın bağlantılı

---

¹⁰³ Tori Deangelis, "Youth Programs Cut Crime, Costs", Monitor on Psychology, 2003, Volume 34, No. 7, Print version: page 48.

¹⁰⁴ C. Robert Cloninger, Dragan M. Svrakic, Thomas R. Przybeck, "A Psychobiological Model of Temperament and Character", Archives of General Psychiatry, 1993, Volume 50, No 12, s. 975-990.

olduğu, dünya hakkında felsefi bir adalet anlayışı ile birlikte kişinin sosyal muhakeme ve sorumluluğa da sahip olması gerektiğinden bahsetmektedir. Ahlaki gelişimin, ahlaki şartlar ve tercihler ile mümkün olabileceğini de vurgulamıştır. Kohlberg'e göre gelişim, ahlaki akıl yürütme ya da muhakeme etme ile beslenir ki bu durum bir ahlaki eğitim sürecidir; buna ek olarak ahlaki ortamlarda bulunmak da gelişimi beslemektedir. Altı aşamalı ahlaki gelişim teorisinde, kişi gelişimsel olarak sırayla tüm evreleri ilerlemektedir. Ayrıca farkındalık sadece zihinsel değil, aynı zamanda ahlaki, estetik, metafizik ve yaşamı yeniden anlamlandırma olarak düşünülmelidir.¹⁰⁵ Çocukluktan itibaren psikolojik ve ahlaki gelişimin önemi çok önemlidir. Bu bağlamda Kohlberg'in teorisinde yer alan gelişim basamakları daha anlamlı hale gelmektedir. Kişinin ahlaki değerleri edinmesi, doğru ve yanlış muhakeme edebilmesi, sosyal perspektif geliştirmesi gibi konularda bu teori ahlak ve hukuk bağlamında dikkate değer bir açıklama getirmektedir.¹⁰⁶ Bazı sınırlılıkları bulunsun da ahlaki gelişim teorisi, merkezinde insanı temel alması ve ekseninde ahlak, adalet ve psikolojinin bulunması bakımından günümüzde fevkalade önem taşımaktadır ve uygulanabilirliği üzerine düşünülmelidir. Kohlberg'in teorisi bireysel gelişimin yapı taşlarından bahsederken öte taraftan hukuki ve etik meselelere de temel bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Düzy 1: Gelenek Öncesi
Evre 1: Ceza – İtaat Yönelimi (cezadan kaçınma, sadece kendi iyiliği için)
Evre 2: Faydacı Yönelim (kendi ihtiyaçları açısından fayda sağlamak)
Düzy 2: Geleneksel
Evre 3: Kişilerarası Uyum (diğer insanları hoşnut etmek için “iyi” olmak)
Evre 4: Kanun ve Düzen Yönelimi (sadece kendi faydası için değil toplumun iyiliği için de kurallara riayet etmek)
Düzy 3: Gelenek Sonrası (Ötesi)
Evre 5: Sosyal Anlaşma Yönelimi (kanunlara saygı göstermek, sosyal uyum ve demokratik yaklaşım)
Evre 6: Evrensel Etik İlkeler (doğru düşünce ve davranışlar evrensel ve tutarlı etik ilkelerce tanımlanır; toplum içinde insanın saygınlığı, hak, adalet ve eşitlik önemlidir)

Tablo 2. Kohlberg'in 6 Evreli Ahlaki Gelişim Modeli (uyarlanmıştır)¹⁰⁷

¹⁰⁵ Ewa Nowak, Boris Zizek, Detlef Garz, Kohlberg Revisited, Sense Publishers, Rotterdam, 2015.

¹⁰⁶ John C. Gibbs, Karen S. Basinger, Rebecca L. Grime, John R. Snarey, “Moral Judgment Development Across Cultures: Revisiting Kohlberg’s Universality Claims”, *Developmental Review*, 2007, Volume 27, Issue 4, s. 443–500.

¹⁰⁷ Judi Sture, “Moral Development and Ethical Decision Making”, *On the Dual Uses of Science*

Fairbairn'e göre, sağlıklı bir yetişkinlik için çocuk gelişim dönemlerinde çarpık bağımlılıklardan sıyrılmak gerekmektedir. Çocuk olgunlaşmak için, kendi adına kişi olarak sevildiğini hissetmeli ve kendi sevgisinin de kabul görüp değer verildiğine inanmalıdır.¹⁰⁸ Kernberg ise kuramında, kişilik gelişiminde temel vurguyu çocukluğun erken dönemlerinde, anne ve annelik işlevleri ile etkileşim içindeki hoşnutluk veren ya da vermeyen yaşantılara yapmaktadır. Bu yaşantıları saldırganlığın yapısal özelliğinin temel taşlarından birisi olarak görmektedir. Hoşnutluk vermeyen ve saldırganlık uyandıran yaşantıların çoğunluğu (ihmalkâr veya duygusal olarak soğuk anne, çocuğun bağımsızlığını tanımayan anne gibi), sağlıklı ve bütünleşmiş bir benliğin ve dolayısıyla ruhsal doyum veren yaşantı ve ilişkilerin geliştirilmesine engel olmaktadır.¹⁰⁹ Kişilik gelişiminin bebeklikten itibaren çocukluk ve sırasıyla ergenlik dönemlerinde hızlı bir şekilde ilerlediği bilinmektedir. Yetişkinlik çağında ise görece daha durağan bir kişilik gelişimi mümkün görülmektedir; kişiliğin gelişim hızı yaşa göre değişmektedir. Ayrıca kişilikteki değişimler bireye özgü gerçekleşmekte, kendi yaşam döngüsü ve olayları bu değişimin spesifik olarak meydana gelmesine yol açmaktadır.¹¹⁰ Bu bağlamda önemli olan nokta, kişiliğin erken yaşlarda çok daha hızlı ve kritik değişimlerle birlikte gelişim göstermeye başlaması ve bununla birlikte sonraki dönemlerde bu değişikliklere göre bir kişilik oluşumunun görülmesidir.

Sosyal açıdan ele aldığımızda duygular, sosyal etkileşim ile koordineli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kişi bir grup içerisinde bulunurken ya da grupla ilişkide iken duygularının yardımı ile kendi kimliğini ifade etme yoluna gitmekte ve kendi sınırlarını belirlemeye çalışmaktadır. Bazı duygular, sosyal ilişkiler esnasında birey davranışlarını etkilemektedir. Mesela utanma duygusu, hata yapmaktan kaçınma, bazı davranışlardan kaçınma ve sosyal açıdan uygun davranışlarda bulunma ile tanımlanabilir ve bu duygu bazı sosyal davranışları düzeltme / düzenleme açısından fayda sağlayabilir. Duyguların sosyal ilişkiler üzerindeki etkileri, insan ve çevre arasındaki etkileşimi meydana getirmektedir. Bilhassa olumlu ve yapıcı işlev gösteren duygular içsel motivasyon ile birlikte sağlıklı sosyal ilişkiler kurmamızı sağlarken, yıkıcı davranışlardan da uzak kalmamıza neden olacaktır.

---

and Ethics: Principles, Practices, and Prospects, ANU E-Press: Canberra, 2013, Chapter 7, s. 104.

¹⁰⁸ Aslı Day, "William Ronald Dodds Fairbairn (1889-1964)", *Psikanalitik Psikoterapiler: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Yöntemler*, Editör Ali Algin Köşkdere, Türkiye Psikiyatri Derneği Yayını, Ankara, 2011, s. 141-142.

¹⁰⁹ Ayten Dursun Sökücü, "Otto Kernberg (1923-) ve Nesne İlişkileri Kuramı", *Psikanalitik Psikoterapiler: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Yöntemler*, Editör Ali Algin Köşkdere, Türkiye Psikiyatri Derneği Yayını, Ankara, 2011, s. 167.

¹¹⁰ Brent W. Roberts, Daniel Mroczek, "Personality Trait Change in Adulthood", *Current Directions in Psychological Science*, 2008, Volume 17, Issue 1, s. 31-35.

Hem psikolojik hem de ahlaki gelişime katkı sunacak diğer bir faktör ise duygusal zekâ ve empatidir. Birçok yaklaşımda empati, sempati ve merhametin ahlaki düşünce ve davranışın anahtarı olduğu vurgulanmıştır.¹¹¹ David Hume (18. yy) - ünlü filozof, tarihçi ve yazar - çalışmalarında ahlaki muhakeme ve nedensel çıkarım kavramlarından bahsetmiştir. İnsanın sahip olduğu güdüler ve kişilik özellikleri, onu ahlaken iyi ya da kötü yapmaktadır. Ahlaklı davranmak için aynı zamanda rasyonel yani akla uygun davranmak gerekmektedir. Sevgi ve nefret “ahlaki duygusallık” tanımında temel duygulardır. Sempati ise diğer insanların duygularının ne olduğunu hissetmemizi ifade eden psikolojik bir mekanizmadır. Merhamet de güzellik duygusu ile alakalıdır. Hume, ahlaki çok önemli bir duygu olmasının yanı sıra bir erdem ve fazilet olarak tanımlamıştır.¹¹² Ahlak gelişiminde duyguların rolü büyüktür. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarda bu gelişim başlamakta ve okul dönemince devam etmektedir. Bireyde kendi ahlak duygusu gelişirken öte yandan diğer insanların duygularını da fark etme ve değerlendirme yetisi de gelişebilmektedir. Bu gelişimde duygusal zeka etkili olmakta ve empati duygusu ile birlikte ahlaki gelişime de pozitif yönde katkı yapmaktadır.

Ahlaki gelişimin bilhassa empati duygusu ile bağlantısı yüksektir. Ahlaklı davranış, ahlaki muhakeme ile sosyal açıdan uygun davranışları getirmekteyken diğer yandan saldırganlık ve olumsuz dışavurumun azalmasına sebep olmaktadır. Bu noktada, kişide uyumlu ya da uyumsuz davranışın ortaya çıkmasında duygusal kendini düzenleme ve sempatik eğilimle birlikte otokontrol mekanizması etkili olmaktadır.¹¹³ Empati eksikliği ise psikopatlığın karakteristik bir göstergesi olarak bilinmektedir; ahlaki bir suç işlerken ya da kötü davranırken suçluluk duymama ve diğer insanların iyiliğine aldırılmama, önemsememe ile giden bir duygusal katılık ve duyarsızlıkla direkt bağlantılıdır. Empatinin sosyal bağlamda ahlaki bilişler ve bu şekilde de kişilerarası ilişkiler üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir.¹¹⁴ Sosyal olarak ahlak, insanların birbirlerine nasıl davranması gerektiği ile ilgilidir ki bu doğruluk, hak ve adalet kavramlarını da içermektedir. Ahlaki gelişimin çok küçük yaşlarda sosyal çevre ile temasın kurulmasıyla başladığı görülmektedir. Hatta bu gelişim süreci nöropsikolojik açıdan da araştırılmış, bu duyguların beyinde meydana gelen değişimlerle de izlenebilirliği sağlanmıştır. Ahlaki olgunluk için bazı bilişsel kabiliyetlerin de gelişmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yaşamın

---

¹¹¹ Heidi L. Maibom, *Empathy and Morality*, Published to Oxford Scholarship Online, 2014.

¹¹² David Hume, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/hume/>.

¹¹³ Tracy L. Spinrad, Nancy Eisenberg, “A Developmental Psychology Perspective”, *Empathy and Morality*, by Heidi L. Maibom, Published to Oxford Scholarship Online, 2014.

¹¹⁴ Jean Decety, Jason M. Cowell, “Friends or Foes: Is Empathy Necessary for Moral Behavior?”, *Perspectives on Psychological Science*, 2014, Volume 9, Issue 5, s. 525-537.

erken yıllarından itibaren, davranışların ve bunların getirdiği sonuçların diğer insanlar üzerindeki etkilerin bu bilişsel kabiliyetler ve ahlaki muhakeme ile birlikte geliştiği belirtilmiştir.¹¹⁵ Bu nörobilimsel ve nörogelişimsel bakış açısı, ahlaki düşünce ve duyguların sosyal bağlar içerisinde nasıl değerlendirildiği ve geliştiğini göstermesi açısından fevkalade katkılar sunmaktadır.

Empati ve sempati, sosyal etkileşim ve sağlıklı olarak bir arada yaşamak için gerekli bileşenlerdir. Üst seviye psikolojik duygular olarak empati ve sempati, çocukluktan yetişkinliğe değin ahlak ve adalet duyguları için de anahtar rol oynamaktadırlar.¹¹⁶

Psikolojik yaklaşımlar, hem ana hatları hem de detayları ile suç önleme açısından çok kıymetli bilgiler sunmaktadır. Diğer bilimlerle birlikte psikolojinin etkin bir şekilde kullanılması, uygulamalara yansıtılması ve suç önleme stratejilerinin bu bilimsel temeller varlığında oluşturulması gerekmektedir. Ancak bu şekilde yapılacak olan uygulamaların efektif ve olumlu sonuçları gözlenebilir. Pratik alanda Türkiye’de ve dünyada birçok uygulamalar mevcuttur; bazı uygulama örneklerine göz atmak farklı bakış açıları edinmeyi sağlayacaktır.

VII. SUÇ ÖNLEMENE YÖNELİK ETKİN UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Psikolojik ve diğer faktörlerin suç üzerindeki etki mekanizmaları anlaşıldığı takdirde suç önlemeye yönelik daha efektif uygulamalar da geliştirilebilmektedir. Makalenin bu kısmında çeşitli örneklemlerde hayata geçirilmiş bazı uygulamalardan bahsedilecektir. Bu şekilde, uygulanabilir formüller üzerinde çalışanlar için fikir oluşturmaya da olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Ergenliğin özellikle erken dönemleri suç ve yıkıcı davranışlar açısından çok önem taşımaktadır. Çocuk suçları ile ilgili yapılan araştırmalarda, çeşitli düzeylerde (bireysel, aile ya da okul temelli) yapılan suç önleyici müdahalelerin, problemleri davranışların azaltılmasında önemli oranda bir katkısı olduğu tespit edilmiştir. Ergenleri suça itici faktörler ile risk azaltıcı bazı unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Sosyal ağlar bazında aile ve akranları ile zayıf ilişkiler kurma, bilişsel çarpıtmalar ve zayıf ebeveyn tutumları suça itici sebepler olarak sıralanmıştır. Uzman kişilerin ise bu sebepler üzerinde çalışarak iyileştirmeler yapması sağlanmaktadır. Motivasyonel Görüşme Teknikleri ve Bireysel Danışmanlık hizmetleri ile ergenlerin motivasyonu ve ilişkilerinin iyileştirilmesi için çaba sarf edilmektedir. Ayrıca uzmanlarca bilişsel

---

¹¹⁵ Jean Decety, Lauren H. Howard, “The Role of Affect in the Neurodevelopment of Morality”, *Child Development Perspectives*, 2013, Volume 7, Number 1, s. 49-54.

¹¹⁶ Jean Decety, Kalina J. Michalska, “Neurodevelopmental Changes in the Circuits Underlying Empathy and Sympathy from Childhood to Adulthood”, *Developmental Science*, 2010, Volume 13, Issue 6, s. 886–899.

çarpıtmaların giderilmesine yönelik uyguladıkları Bilişsel Yeniden Yapılandırma Metotları ve Etkili Öğrenme Stratejileri sayesinde problemleri davranışların azaltılması amaçlanmaktadır.¹¹⁷

Teknolojik kaynaklı suçlar gün geçtikçe hayatın içerisine daha çok girmektedir. Teknolojinin kullanımı arttıkça buna ilişkin suçların da giderek artış gösterdiği söylenebilir. Bu konuda teknolojiyle iç içe olan ve bir risk grubu oluşturan çocuk ve gençlerin bilhassa suçlar ve korunma yöntemleri hakkında bilgilendirilmeleri ve teknolojik araç gereçleri suça bulaşmadan kullanmaları hedeflenmelidir. Siber suçlara karşı yapılacak bilgilendirici eğitim ve seminerler suça karşı önleyici katkı sağlamaktadır. Örneğin 2018 Nisan ayında ODTÜ Koleji'nde "Bilişim Suçları ve Teknoloji Bağımlılığı" konulu bir panel düzenlenmiş ve çocuklar üzerinde farkındalık artışı sağlanmaya çalışılmıştır. Panelde bilgisayar eğitmeni akademisyen, bilişim hukuku uzmanı avukat, bilişim suçları uzmanı polis ve çocuklara yönelik siber suçlarla mücadele uzmanı bir psikolog konuşma yapmış ve farklı branşların ortak amaçla yaptıkları çalışmalar aktarılmıştır. Bu tür bilgilendirici eğitim ve seminerlerin özellikle de genç kuşak üzerinde, teknoloji kaynaklı suçların azaltılması konusunda faydalı olacağı ve bu tarz faaliyetlerin genele yayılması ile toplumsal bir farkındalık artışı meydana getireceği düşünülmektedir.

T. C. Adalet Bakanlığı, siber suçlarla mücadele kapsamında bazı faaliyetler yürütmektedir. Bunlardan birisi "Sanal Ortamda İşlenen Suçlar ve Siber Suçlarla Mücadele Avrupa Konseyi Projesi" dir. 2016 yılı itibarıyla Avrupa Birliği destekli olarak yürütülen bu projede, internet üzerinden işlenen suçlarla mücadele ve bölge ülkeleri arasındaki işbirliği ve kapasite artırılması hedeflenmiştir. Projede ele alınan bileşenler:

- Ulusal / uluslararası ölçekte siber dolandırıcılık ve siber suçlar alanında raporlama ve tespit mekanizmalarının işlevliliğinin artırılması,
- Siber suçlar ve kara para aklama ile ilgili mevzuat son yıllarda önemli ölçüde güçlenmekle birlikte, mali soruşturma ve siber suç gelirlerinin müsadere usulünün geliştirilmesi,
- Bilişim suçlarına karşı alınan önlemler ve uzmanlaşmış siber suç birimlerinin, mali soruşturma / ekonomik suç birimleri ve mali istihbarat birimleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi, kurumlar arası işbirliği protokolleri veya prosedürlerinin oluşturulması,

---

¹¹⁷ Sanne L. A. de Vries, Machteld Hoeve, Carlijn J. M. Wibbelink, Jessica J. Asscher, Geert Jan J. M. Stams, "A Randomized Controlled Trial of The Effectiveness of The Youth Crime Prevention Program 'New Perspectives' (NP): Post-treatment Changes and Moderator Effects", Children and Youth Services Review, 2017, 82, s. 413-426.

- Şüpheli işlemleri bildirmek zorunda olan mali sektör kuruluşlar riskleri değerlendirmek için kara para aklama ve ek kurallar ile ilgili göstergelerin güncellenmesi,
- Hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile kolluk birimlerinin siber suçlar alanında bilgilerinin ve kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Siber suçlar uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir.¹¹⁸

Bilişim teknolojisinin kullanımı ve bunlara olan bağımlılık toplumda daha da yaygınlaştığından, siber ortamda suçlular artık daha çok bilgisayar sistemlerini hedeflemektedirler. Fakat siber güvenlik unsurlarının ve çalışmalarının da aynı oranda gelişim göstermesi de suçla etkin mücadele için bir zorunluluktur. Bu çalışma bir anlamda bilgisayar sistemleri aracı kılınarak işlenen suçlarla mücadelede önemli bir adım teşkil edecektir. Proje kapsamında çeşitli ülkelerde belli konu başlıklarında çalıştaylar ve eğitim faaliyetleri icra edilmekte ve ilgili olduğu ölçüde Adalet Bakanlığı birimleri ve bilişim suç soruşturmalarında görevli Cumhuriyet savcıları tarafından bu faaliyetlere katılım sağlanmaktadır.¹¹⁹

Teknoloji bağımlılığının yanı sıra alkol ve madde bağımlılığı da özellikle gençlerde sıkça görülmeye başlanmıştır. Bağımlılıklarda tedavi ne kadar önemliyse bağımlılık oluşturan unsura ulaşmanın engellenmesi de o kadar önem arz etmektedir.

Uyuşturucu veya uyarıcı maddeler insanlar için tehlike oluşturduğundan, üretimden başlanarak, dağıtım ve satışına getirilen yasaklamalardaki amaç, toplum sağlığı nedeniyle bu maddelerin kullanımını önlemektir. Uyuşturucu maddeye ilişkin suçlarda hukuken korunmak istenen değer, fertlerin ve neticede toplumun sağlık ve huzurudur. Bu suçlarda cezalarının artırılmasının, suç işlenmesinin önlenmesinde caydırıcı etkisinin olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte uyuşturucu veya uyarıcı madde ticaretine karışmayan, kullanıcı konumunda olan kişilerin cezalandırılması yerine, tedavi ve/veya denetimli serbestlik yöntemleri kullanılmak suretiyle topluma yeniden kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.¹²⁰

2011 yılında Muş ilinde yapılan bir çalışmada çocuk ve ergenlerde adli psikiyatrik değerlendirmeler ve neticeleri ortaya konmuştur. Çalışmada adli psikiyatrik değerlendirme için doktora gönderilen çocuklar hakkında bazı bulgulara ulaşıp çocuklara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu

---

¹¹⁸ <http://www.cigm.adalet.gov.tr/adli-emanet-sisteminin-gelistirilmesi-01414>.

¹¹⁹ <http://www.cigm.adalet.gov.tr/adli-emanet-sisteminin-gelistirilmesi-01414>.

¹²⁰ İbrahim Keskin, "Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları", Adalet Dergisi, 2015, 52. Sayı, s. 1-16.

araştırmaya göre en sık suç olgusunun görüldüğü yaş 14'tür, en sık rastlanan suç ise hırsızlık olarak kaydedilmiştir. Çalışmada suça karışan çocukların eğitim düzeyleri ve suç türleri de incelemeye alınmıştır. Çocukların bu yaş döneminde kimlik oluşumunda rol modellerinin ve akran gruplarının etkisine dikkat çekilmiş, suça yönelme sebepleri açısından bölgedeki sosyo-ekonomik ve politik özelliklere vurgu yapılmıştır. Suç önleme açısından ise çocuklara iyi bir eğitim verilmesi, eğitimcilerle işbirliği yapılması, çocuklara ötekileştirilme hissiyatı yaşatılmaması, alternatif çocuk oyun ve yaşam alanlarının artırılması, spor müsabakalarının düzenlenmesi gibi uygulamaların fayda sağlayacağı ifade edilmiştir.¹²¹

Emniyet Genel Müdürlüğü, 2012 yılında, suça sürüklenmiş ya da risk altında olan çocuklara yönelik bir proje geliştirmiştir. İŞKUR ve TOBB ile işbirliği de yapılarak suça sürüklenmiş ya da risk altındaki çocukların tespit edilmesi, kayıtlarının tutulması, aileleri ile iletişim kurulması, bilgilendirme ve bilinçlendirme materyallerinin dağıtılması, TV ve radyo yayınlarının yapılması, iş ve meslek kurslarının düzenlenmesi, mesleki danışmanlık verilmesi, istihdam imkânları sağlanması gibi birçok hizmetin uygulanması amaçlanmıştır.¹²² Benzer bir başka projede ise 105 çocuğa mesleki kurs ve istihdam desteği verilmiştir. Proje ile suça sürüklenmiş çocukların belirlenen iş kollarından birine devamı sağlanarak kendi geleceklerini kazanmaları ve bu şekilde suçtan uzak kalabilmeleri amaçlanmıştır. Proje sonucunda çocukların bir iş sahibi olmaları açısından başarı oranı % 55 olarak ifade edilmiştir. İşe yerleştirilen çocukların çoğunluğunun ise sonraki dönemde suçtan uzak kalabildikleri de tespit edilmiştir.¹²³ Emniyet müdürlükleri bünyesinde yapılan bir başka çalışma ise madde bağımlılığına karşı Antalya'da 13-25 yaş gurubu çocuk ve gençlerine yönelik yürütülmüştür. Bu çalışmada yürütülen başlıca faaliyetlerden: Emniyet, Valilik, Milli Eğitim ve Belediye koordinatörlerine eğitim verilmesi, Psikolojik danışmanlara eğitim verilmesi, çalışma afişlerinin kent içerisinde ortak alanlarda asılması, öğretmen ve öğrencilere madde bağımlılığı hakkında eğitim verilmesi ve broşürler dağıtılması, madde bağımlısı olanların tespit edilerek ilgili sağlık kuruluşuna yönlendirilmesi, radyo programları ile halka yönelik bilgilendirme yapılması örnek olarak verilebilir.¹²⁴

---

¹²¹ Selma Tural Hesapçıoğlu, Habibe Yeşilova, "Muş'ta Çocuk-Ergenlerde Adli Psikiyatrik Değerlendirme", Suç Önleme Sempozyumu, Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları No: 1, Bursa, 2011, s. 153-161.

¹²² Müslüm Sayli, "Emniyet Genel Müdürlüğü Projeli Çalışmaları Umut Yıldızı Proje Örneği", Suç Önleme Sempozyumu, Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları No: 1, Bursa, 2011, s. 372-380.

¹²³ M. Burak Gönültaş, Ahmet Sağlam, "Çocuk Suçluluğunu Önleme Çalışmaları Adına Örnek Bir Proje: Yaşam Koçlarıyla Umut Yıldızı Projesi", Suç Önleme Sempozyumu, Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları No: 1, Bursa, 2011, s. 398-407.

¹²⁴ Mehmet Erikoğlu, "Antalya Dost Eli Madde Bağımlılığını Önleme ve Sağlıklı Yaşam Bilinci",

Bilhassa çocuk suçları ile mücadele ve önleme çalışmaları çok önem taşımaktadır. Çocuk suçluluğunun önlenmesi suçun önlenmesinin kritik bir ögesidir. Gençler toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adayarak, bu tavra ve insancıl görünümlü bir yaşama uygun uğraş edinerek, suç üretmeye yönelik olmayan bir anlayış kazanabilirler. Çocuk suçluluğunun önlenmesi çabalarının ürünlerini vermesi için, tüm toplumca, ergenlik çağındakilerin kişilikleri göz önüne alınarak çocukluklarından itibaren coşkularını, yaşama sevinçlerini dışa vurmaları hoş görülerek ve desteklenerek uyum içinde gelişmelerinin sağlanması gerekir.¹²⁵

Adalet Bakanlığı bünyesinde çocuk adalet sistemi ile ilgili olarak 2009 yılında İrlanda'ya bir çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Ziyarete hâkim ve ilgili yöneticilerin yanı sıra psikolog ve diğer uzman personelde katılmıştır. Böylelikle çeşitli uygulamalar gözlenmiş, suç ve mağdur konusunda katkı sağlayacak bazı sonuçlara varılmıştır. Bu sonuçlardan bazıları:

- Ülke genelinde çalışan sivil toplum kuruluşları ve yardım kuruluşları belirlenmeli suçlu ve mağdurlarla ilgili çalışma yapmaları konusunda cesaretlendirilmeli,
- Suç alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ile iletişime geçilmeli, desteklenmeli (bütçeden pay ayrılmalı) ve bu alanda çalışacak yeni kuruluşların kurulması özendirilmeli,
- Mağdurlarla suçluların aynı birimlerde karşılaşmalarını önlemek için fiziksel düzenlemeler yapılmalı, ayrı birimler kurulmalı ya da var olan birimlerin olanakları artırılmalı,
- Polis teşkilatı, sağlık kurumları... gibi ilgili kurumlar mağdur hizmetleri konusunda bilgilendirilmeli ve gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı,
- Adliyelerde mağdur ve tanıklar için gerekli düzenlemeler yapılmalı... olarak sıralanmıştır.¹²⁶

Suç Önleme Sempozyumu, Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları No: 1, Bursa, 2011, s. 414-415.

¹²⁵ Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Uluslararası Çocuk Mevzuatı, Ankara, 2013, I. Temel İlkeler Madde 1 ve 2, s. 25.

¹²⁶ Çocuk Adalet Sistemi ve Suç Mağdurlarına Yönelik Hizmetler, 11-15 Mayıs 2009 Kuzey İrlanda Alışma Ziyareti Raporu, T. C.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, 2009, s. 1-39.

Bu şekilde ve benzeri çalışma ziyaretleri ile karşılıklı görüş alışverişlerinin suç önleme konusunda çok önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle de yurt dışı farklı ülkelerde uygulanmakta olan hizmet ve yaklaşımların gözlenmesi, fayda sağlayacak uygulamalar geliştirilmesine ön ayak oluşturacaktır.

Farklı bir suç önleme uygulaması ise Berkeley University of California’da (ABD) görülmektedir. Üniversitenin kampus güvenliğini sağlamak ve öğrencilerinin çeşitli suçlara karşı farkındalığını artırmak amaçlı bilgilendirici bir web sitesi bulunmaktadır. Bu site içerisinde farklı suç tiplerine karşı alınabilecek tedbirler, suça karşı kişisel korunma yöntemleri, acil durumlarda ulaşılabilecek birimler, polise ait iletişim ve irtibat kanalları gibi birçok bilgi yer almaktadır.¹²⁷ Üniversite bu şekilde hem bireysel hem de kampus tabanlı güvenlik sağlayıcı hedefler üzerindeki stratejilerini ortaya koymaktadır.

Avustralya’nın Melbourne şehri Pakenham bölgesinde kamu güvenliğini artırıcı önlemler mahiyetinde, bir parka yeni ve yüksek çözünürlüklü kameralar (11 Adet) takılmıştır. Kameraların polis tarafından izlenirliği sağlanmıştır. Bu şekilde, özellikle suç açısından sıcak bölge olarak değerlendirilen park alanında anti-sosyal davranışların ve suçun azaltılması sağlanırken diğer yandan halkın güvenlik algısı artmıştır. Alandaki kriminal olaylarla bağlantılı kişilerin tespit edilme işlemi de kolaylaşmıştır. Güvenliğin artması zamanla bölgede popülerite artışını da beraberinde getirmiştir.¹²⁸

Birleşmiş Milletler desteği ile Dominik Cumhuriyeti’nde 2018 yılı içerisinde gençlerde madde kullanımı, şiddet ve suça karşı direnç oluşturma, beceri edinme ve sosyal gelişimi artırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında spor koçları, beden eğitimi öğretmenleri ve diğer eğitimler görev almış; gençler, yaşam becerilerini artırma, problem çözme, sosyal baskıya karşı direnme, kaygı ile baş etme, etkili iletişim kurma gibi konularda oluşturulan eğitim setleri ile programlara dâhil edilmiştir. Suça karşı sportif faaliyetlere ve eğitimlere alınan gençlerin, aynı zamanda riskli ve anti-sosyal davranışlardan uzak kalmaları hedeflenmiştir.¹²⁹

Global olarak kentsel anlamda suç önlemeye yönelik çalışmalardan birisi bazı uluslararası kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler desteğiyle oluşturulan “Güvenli Şehirler” projesidir. Farklı ülkelerin farklı şehirleri arasında benzer sorunlara çareler arama ve dünya çapında işbirliği ve güç sağlama hedefi ile

---

¹²⁷ UC Berkeley, Crime Prevention Strategies and Services, <https://ucpd.berkeley.edu/crime-prevention-strategies-and-services>.

¹²⁸ “New high-definition CCTV cameras are improving safety at Bourke Park in Pakenham”, <https://www.crimeprevention.vic.gov.au/news-and-events/new-cctv-cameras-boost-safety-in-pakenham>.

¹²⁹ “Crime Prevention Through Sports”, United Nations Office on Drugs and Crime, <http://www.unodc.org/dohadecaration/en/topics/crime-prevention-through-sports.html>.

ortak bir adım atılmış, çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiştir. Suç önleyici ve güvenlik sağlayıcı 100 farklı uygulama örneği raporlandırılmış ve paylaşımına açılmıştır.¹³⁰ Güvenli şehirler için uygulamalar raporu, bu şekilde farklı uygulama örnekleri ile temel bir referans kaynağı olarak görülebilir.

Aynı şekilde global ölçekte Dünya Sağlık Örgütü (WHO) açıklamalarına göre, dünyada her yıl 1,4 milyon (günlük 3800'den fazla) insan şiddet nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Birçok insan ise şiddet sonrası fiziksel, cinsel, ruhsal ve üreme sağlığı gibi çeşitli problemler nedeniyle zarar görmektedir. Bunun yanı sıra ekonomik zararlar da yüklü miktarlara ulaşmaktadır. Yoksul ülkelerde şiddet sebebi ile oluşan ölüm oranları diğer ülkelere göre yüksek görülmektedir. Şiddetin uzun dönemli sonuçları ise sadece bedensel sorunlar değil depresyon, psikolojik rahatsızlıklar, intihar teşebbüsleri, ağrı sendromları, istenmeyen gebelikler, aşırı alkol tüketimi, sigara bağımlılığı ve risk içeren cinsel davranışlar gibi sıkıntıları içerebilmektedir; şiddet çok daha uzun vadede ise kanser, kalp hastalıkları ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar gibi kronik hastalıklara da yol açmaktadır.¹³¹

Dünya Sağlık Örgütü şiddetle mücadele programları üzerinde çalışmaktadır. 133 ülke ile işbirliği yaparak, kişilerarası şiddet, çocuklara kötü muamele, cinsel şiddet ve yaşlıların istismarı gibi konularda mevzuat güçlendirme, yasaların uygulanması ve şiddet mağdurlarına yönelik hizmetlerin artırılmasına yönelik uygulamalarda çaba sarf edilmektedir. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü:

1. Çocuk ile ebeveynleri (bakım verenleri) arasındaki ilişkide güven oluşturma, bu güveni sürdürme ve beslemek,
2. Çocuk ve ergenlerin yaşam becerilerini geliştirmek,
3. Alkole ulaşma ve zarar verici kullanımının azaltılması,
4. Silah ve bıçak elde etmenin azaltılması,
5. Kadına karşı şiddeti önlemek için cinsiyet eşitliğini teşvik etmek,
6. Şiddeti destekleyen sosyal ve kültürel normları değiştirmek,
7. Mağdurların tespit edilmesi; bakım ve destek programları olmak üzere yedi temel stratejiye odaklanmıştır.¹³²

---

¹³⁰ 100 Promising Practices on Safer Cities: Collation of Urban Safety Practices, Produced by Naomi Williams, 2014, s. 1-218.

¹³¹ 10 facts about violence prevention, World Health Organization, updated 2017, <http://www.who.int/features/factfiles/violence/en/>.

¹³² Global Status Report on Violence Prevention 2014, WHO Library Cataloguing-in-Publication Data, World Health Organization, Printed in Luxembourg, 2014, s. vii-viii.

Dünya Sağlık Örgütü'nün suç ve şiddet önleme kapsamındaki çalışmalarından bir kısmı da spesifik şekilde:

- Uzmanlarca ev ziyaretleri de içeren ebeveyn eğitimleri
- Ebeveyn - çocuk programları düzenlemek
- Okul öncesi programları zenginleştirmek
- Çocuk ve ergenler için sosyal gelişim programları
- Alkol satışlarını düzenlemek
- Alkol fiyatlarını artırmak
- Alkol içilen ortamları düzenlemek / iyileştirmek
- Ateşli silah lisanslama ve edinimini kısıtlamak
- Halk arasında ateşli silah taşıma konusunda yasakları güçlendirmek
- Toksik maddeleri yasaklamak ya da kısıtlayıcı politikalar geliştirmek
- Cinsel norm ve tutumları anlatan okul temelli programlar oluşturmak
- Yaşam becerilerini artırıcı programlar düzenlemek
- Sosyal normları düzenleyici içerikte sosyal sunumlar yapmak
- Mağdurlara hukuki destek programları oluşturmak
- Psikososyal müdahaleler olarak sıralanabilir.¹³³

VIII. İLERİ TAVSİYELER

Suç önlemenin bireysel açıdan önemine dikkat çekilmişti ancak bu konu bilhassa çocuk ve ergenler bakımından çok daha fazla önem arz etmektedir. Psikolojik gelişim süreci insanın doğumundan hatta anne karnından itibaren başlamaktadır. Anne ve baba başta olmak üzere diğer bakım verenlere bu noktada büyük bir rol düşmektedir ki sağlıklı bireylerin gelişimi mümkün olsun. Bu şekilde sağlıklı topluma doğru da bir ilerleyiş sağlanabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra sosyal ortam ve kültürel yaşantı da önemli etkenlerdendir. Bu bağlamda sağlıklı, birey gelişimine uygun ve güvenli bir çevre otomatikman olumsuz ve suça yönelik davranış tetiklenmesine hazır bir zemin oluşturmayacaktır. Bir yandan kültürel yozlaşmanın önüne geçilmesi gerekli iken diğer yandan insanların kendilerini olumlu yönde ifade edebilecekleri, bireysel ve toplumsal gelişime katkı verebilecekleri alanların oluşturulması ve çoğaltılmasına ihtiyaç olduğu kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde insanların üretkenliği de ortaya çıkacaktır. Üretken kişi ise kendisini daha verimli ve değerli hissedecektir. Bireysel ve toplumsal değerlere sahip çıkılması ve korunması da bu konuda katkı sağlayacaktır. Ayrıca bireylerin kimlik oluşumu ve gelişimi çok önemlidir. Özellikle gençlerin kimlik gelişimi önemsenmeli, gençler değer görmeli; gençlerin topluma adapte olması ve sağlıklı bireyler olarak hayata atılmasına yönelik programlar

---

¹³³ Violence Prevention: The Evidence, World Health Organization, Malta, 2010, s. 4.

teşvik edilmelidir. İnsanlar arasındaki birlik beraberlik duygularını artırıcı söylem ve eylemler ise daha yaşanabilir, huzurlu ve güvenilir ortamların oluşmasına fırsat tanıyacaktır. Hoşgörü anlayışı ve uyum psikolojisinin toplum içerisinde yaygınlaştırılmasına yönelik çalışılmalıdır. Ayrıştırıcı değil birleştirici politikalar izlenmelidir. Her ne bağlamda olursa olsun ayrımcılığın önüne geçilmesi, insanlara adaletle davranılması, adalete ve genel olarak toplumsal güvene olan bakış kuvvetlendirecektir. Tüm bu tavsiyeler, hem bireysel hem de toplumsal temelde, toplum ve insan psikolojisinin sağlıklı olmasına fayda sağlayacak yödedir. Unutulmamalıdır ki güvenli toplumlar sağlıklı ve güvenilir insanlar tarafından meydana gelmektedir.

SONUÇ

Suç davranışını yalnızca bir ya da iki faktör ile açıklamaya çalışmak mümkün değildir. Çok daha kompleks bir konu olarak suç, basite indirgenerek açıklanmaya çalışılırsa bu doğru bir yaklaşım olmaz.¹³⁴ Suç önleme, çok sektörlü, birçok disiplini ilgilendiren, entegre çabaları içermektedir.¹³⁵

Çeşitli ve çok sayıda risk faktörü üzerinde durulsa da suç davranışı ile bu faktörler arasında direkt bir sebep – sonuç ilişkisinden bahsetmek de kolay değildir. Suç ve suçlu davranışı üzerinde daha çok bilimsel çalışmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu çok boyutlu ve kompleks bileşenler içeren konuda psikolojik boyutta yapılan çalışmaların da bu alana katkı sağlaması beklenmektedir. Suç ve suçlu davranışlarını belki tamamen önlemek de mümkün olmayabilir ancak amaç, suçu en aza indirmenin yollarını aramak ve bu bağlamda fayda sağlamaktır. Bununla birlikte insanların psikolojik olarak güvenlik ihtiyacını karşılayabilecek faktörler açısından araştırma ve değerlendirmelerin de katkısı olacağı düşünülmektedir. Geliştirilecek çeşitli politikalar vasıtasıyla hem bireysel hem de toplumsal düzeyde, kırılabilirlik, bölünmüşlük ve güvensizliklerin azaltılması, güvenin tesis edilmesi, böylelikle de yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmelidir. Nitekim yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli toplumlarda birey gelişimi de sağlıklı olabilmektedir.

Suç davranışı üzerine odaklanmak, zarar ve kayıp önleyici müdahaleleri devreye sokmak gerekmektedir. Bu konuda etraflıca düşünmek, başarı getirecek projeler ve çalışmalarla kararlı ve planlı bir şekilde hareket etmek ile ancak yıkıcı davranışları engelleyebilecektir. Suç ile mücadele sadece polis ya da güvenlik görevlilerin yapacağı bir iş değildir.¹³⁶ Suç ile ilgili derinlemesine analiz, planlama ve stratejilerin geliştirilmesine, uzun dönemli çalışmaların yapılarak karar vericilere sunulmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu

---

¹³⁴ Pakes ve Pakes, s. 7.

¹³⁵ Crime Prevention, United Nations Office on Drugs and Crime, <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/CrimePrevention.html>.

¹³⁶ Crowe, s. 124-125.

konuda ailelerin, politikacıları, hukukçuların, eğitimcilerin, bilim insanlarının gayret göstermesine ihtiyaç vardır. Ayrıca ahlaki gelişimin önemi derinlemesine kavranarak insanları suça yönelik davranışlara iten faktörler konusunda farkındalık sağlanmalıdır ve bu şekilde toplumsal ve ailevi tutum ve tavırlarda beklenen yönde yansımalar gözlenebilir hale gelmelidir. Özetle, karar verici ve uygulayıcılar, hem birey hem de toplumu suçtan arındırıcı faaliyetlerini, onlarla birlikte ve işbirliği içinde yürüttükleri takdirde başarıya ulaşabilecektir.

“Önleme, adaletin en temel, en öncelikli zorunluluğudur.”¹³⁷

*****

KAYNAKÇA

Kitaplar - Makaleler

Armitage Rachel, *Crime Prevention Through Housing Design Policy and Practice*, Palgrave Macmillan, London, 2013.

Beaver Kevin M., Connolly Eric J., Nedelec Joseph L., and Schwartz Joseph A., *On the Genetic and Genomic Basis of Aggression, Violence, and Antisocial Behavior*, Oxford Handbook of Evolution, Biology, and Society, Oxford Handbooks Online, 2018.

Birch Philip, “Primary Person-Based Crime Prevention: an Australian Case Study”, *Journal of Forensic Practice*, 2016, Volume 18, Issue 4, s. 301-305.

Boulton Alan A., Baker Glen B., Adams Ralph N., *Neuromethods: Voltammetric Methods in Brain Systems*, Humana Press, Totowa, New Jersey, 1995.

Braga Anthony A., Weisburd David, Turchan Brandon, “Focused Deterrence Strategies and Crime Control: An Updated Systematic Review and Meta-analysis of the Empirical Evidence”, *Criminology & Public Policy*, Volume 17, Issue 1, s. 205–250.

Briggs Daniel, Suárez Jorge Ramiro Pérez, Verdugo Raquel Rebeca Cordero, “From Crime Science to the Crime of Science”, *Safer Communities*, 2018, Volume 17, Issue: 1, s. 22-32.

Budak Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005.

Buonanno Paolo, Drago Francesco, Galbiati Roberto, Vertova Pietro, “How Much Should We Trust Crime Statistics? A Comparison Between EU and US”, *European Journal of Law and Economics*, 2017, s. 1-15.

---

¹³⁷ “The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post Conflict Societies”, Report of the Secretary-General, United Nations, S/2004/616, s. 4

Cantürk Gürol, Nergis Cantürk, “Suçlu Profili”, *Adli Tıp Dergisi*, 2004; 18, 2, s. 27-37.

Ceccato Vânia, Dolmen Lars, “Crime in Rural Sweden”, *Applied Geography*, 2011, 31, s. 119-135.

Chamberlin Jamie, “Crime and Punishment”, *Monitor on Psychology*, 2009, Volume 40, No. 9, Print version: page 52.

Cloninger C. Robert, Svrakic Dragan M., Przybeck Thomas R., “A Psychobiological Model of Temperament and Character”, *Archives of General Psychiatry*, 1993, Volume 50, No 12, s. 975-990.

Cloninger C. Robert, Christiansen Karl O., Reich Theodore, Gottesman Irving I., “Implications of Sex Differences in the Prevalences of Antisocial Personality, Alcoholism, and Criminality for Familial Transmission”, *Archives of General Psychiatry*, 1978, Volume 35, No 8, s. 941-951.

Crawford Adam, *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*, Willan Publishing, UK, 2009.

Crowe Timothy D., *Crime Prevention Through Environmental Design*, Third Edition, Elsevier Inc., USA, 2013.

Cusson Maurice, “Situational Deterrence: Fear During The Criminal Event”, *Crime Prevention Studies*, 1, s. 55–68.

Çırakoğlu Emre, “Şizofreni Hastalarında Dürtüsellik ve Suç İşlemeye Etkisi”, 52. Ulusal Psikiyatri Kongresi Sunum Özetleri, Antalya, 2016, s. 63.

Deangelis Tori, “Youth Programs Cut Crime, Costs”, *Monitor on Psychology*, 2003, Volume 34, No. 7, Print version: page 48.

Decety Jean, Cowell Jason M., “Friends or Foes: Is Empathy Necessary for Moral Behavior?”, *Perspectives on Psychological Science*, 2014, Volume 9, Issue 5, s. 525-537.

Decety Jean, Howard Lauren H., “The Role of Affect in the Neurodevelopment of Morality”, *Child Development Perspectives*, 2013, Volume 7, Number 1, s. 49-54.

Decety Jean, Michalska Kalina J., “Neurodevelopmental Changes in the Circuits Underlying Empathy and Sympathy from Childhood to Adulthood”, *Developmental Science*, 2010, Volume 13, Issue 6, s. 886–899.

Doğan Erdal, *Hitit Hukuku: Belleklerdeki Kayıp*, Güncel Yayıncılık: 320, İstanbul, 2008.

Domjan Michael, Koşullanma ve Öğrenmenin Temelleri, Türkçe' ye Çeviren Hakan Çetinkaya, Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 28, Ankara, 2004.

Engel Robin S., "Focused Deterrence Strategies Save Lives, Introduction and Discussion of an Updated Systematic Review and Meta-Analysis", *Criminology & Public Policy*, Volume 17, Issue 1, s. 199-203.

Farrington David P., Jolliffe Darrick, "Personality and Crime", *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, Elsevier Ltd., UK, 2015.

Fears Scott C., Reus Victor I., "Bipolar Disorder", *Rosenberg's Molecular and Genetic Basis of Neurological and Psychiatric Disease (Fifth Edition)*, Academic Press is an imprint of Elsevier, UK, 2015.

Felson Marcus, *Crime and Everyday Life*, Thousand Oaks, CA, Sage, 1998.

Fennelly Lawrence J., Perry Marianna A., *Physical Security: 150 Things You Should Know (Second Edition)* E-book, Elsevier Inc., 2017.

Gibbs John C., Basinger Karen S., Grime Rebecca L., Snarey John R., "Moral Judgment Development Across Cultures: Revisiting Kohlberg's Universality Claims", *Developmental Review*, 2007, Volume 27, Issue 4, s. 443–500.

Hapçioğlu Bilge, Aysan M. Kenan, Güray Övat, "Çocuk Suçları ve Çevre", *Adli Tıp Dergisi*, 1995, 11 (1-4), s. 47-54.

Haybron Daniel M., *The Pursuit of Unhappiness: The Elusive Psychology of Wellbeing*, Oxford University Press, 2008.

Hirsch Andrew von, Garland David, Wakefield Alison, *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*, Hart Publishing, Oxford, 2000.

Hume David, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/hume/>.

İnalçık Halil, Arı Bülent, Sarıtaş Selim, *Adalet Kitabı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015.

Jeon Jin-ho, Jeong Seung-Ryul, "Designing a Crime-Prevention System by Converging Big Data and IoT", *Journal of Internet Computing and Services (JICS)*, 2016, Volume 17, Issue 3, s. 115-128.

Keltner Dacher, Haidt Jonathan, "Social Functions of Emotions at Four Levels of Analysis", *Cognition & Emotion*, 1999, Volume 13 (5), s. 505-521.

Keskin İbrahim, "Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları", *Adalet Dergisi*, 2015, 52. Sayı, s. 1-16.

Kraut Richard, Aristotle the Human Good, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1991.

Köşkdere Ali Algın, Psikanalitik Psikoterapiler: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Yöntemler, Türkiye Psikiyatri Derneği Yayını, Ankara, 2011.

Lab Steven P., Crime Prevention (Eighth Edition): Approaches, Practices, and Evaluations, Anderson Publishing is an imprint of Elsevier, Waltham, 2014.

Lauritsen Janet L., Cork Daniel L., "Expanding Our Understanding of Crime: The National Academies Report on the Future of Crime Statistics and Measurement", Criminology & Public Policy, 2017, Volume 16, Issue 4, s. 1075–1098.

Maibom Heidi L., Empathy and Morality, Published to Oxford Scholarship Online, 2014.

May Hope, Aristotle's Ethics: Moral Development and Human Nature, Continuum International Publishing Group, London, 2010.

Nowak Ewa, Zizek Boris, Garz Detlef, Kohlberg Revisited, Sense Publishers, Rotterdam, 2015.

Owen Fidan Korkut, Owen Dean W., "İyilik Hali Yıldızı Modeli, Uygulanması ve Değerlendirilmesi", Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, Yıl: 3, Sayı: 9, s. 24-33.

Öz Ersan, Armağan Ayşe, "Yargı Organları Kararlarına Göre Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Önlemede Adli Vergi Cezalarının Rolü", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), Ocak 2018, Yıl: 9, Sayı: 33, s. 1-38.

Mccord Joan, "Cures That Harm: Unanticipated Outcomes of Crime Prevention Programs", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 2003, Volume 587, Issue 1, s. 16-30.

Pakes Francis, Pakes Suzanne, Criminal Psychology, Willan Publishing, Portland, Oregon, 2009.

Pauwels Lieven J. R., Svensson Robert, Hirtenlehner Helmut, "Testing Situational Action Theory: A Narrative Review of Studies Published Between 2006 and 2015", European Journal of Criminology, 2018, Volume 15, (1), s. 32-55.

Peterson Jillian K., Skeem Jennifer, Kennealy Patrick, Bray Beth, Zvonkovic Andrea, "How Often and How Consistently do Symptoms Directly Precede Criminal Behavior Among Offenders With Mental Illness?", Law and Human Behavior, 2014, American Psychological Association, Volume 38, No. 5, s. 439–449.

Rebellion Cesar J., Straus Murray, "Corporal Punishment and Adult Antisocial Behavior: A Comparison of Dyadic Concordance Types and An Evaluation of Mediating Mechanisms in Asia, Europe, and North America", *International Journal of Behavioral Development*, 2017, Volume 41(4), s. 503–513.

Reeve C. D. C., *Action, Contemplation, and Happiness: An Essay on Aristotle*, Harvard University Press, Massachusetts, 2012.

Richardson Mervyn E. J., *Hammurabi's Laws: Text, Translation and Glossary*, Published by T & T Clark International, London, 2004.

Ridout K. K., Levandowski M., Ridout S. J., Gantz L., Goonan K., Palermo D., Price L. H., Tyrka A. R., "Early Life Adversity and Telomere Length: A Meta-analysis", *Molecular Psychiatry*, 2018, Volume 23, Issue 4, s. 858–871.

Roberts Brent W., Mroczek Daniel, "Personality Trait Change in Adulthood", *Current Directions in Psychological Science*, 2008, Volume 17, Issue 1, s. 31–35.

Roberts Jillian, Donkin Angela, Marmot Michael, "Opportunities for Reducing Socioeconomic Inequalities in The Mental Health of Children and Young People – Reducing Adversity and Increasing Resilience", *Journal of Public Mental Health*, 2016, Volume 15, Issue 1, s. 4-18.

Roesch Ronald, "Creating Change in the Legal System - Contributions from Community Psychology", *Law and Human Behavior*, 1995, Volume 19, No. 4, s. 325-343.

Saeedniaa Yadolla, "Generating a Scale Measuring Hierarchy of Basic Needs", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2011, Volume 15, s. 3084–3094.

Seager Martin, "Towards a Public Health Psychology", *Journal of Public Mental Health*, 2012, Volume 11, Issue 3, s. 153-156.

Sorter Michael T., Vogel Daniel A., "Psychotic Disorders", *Adolescent Medicine*, E Book, 1st Edition, Elsevier Inc., 2008.

Sture Judi, "Moral Development and Ethical Decision Making", *On the Dual Uses of Science and Ethics: Principles, Practices, and Prospects*, ANU E-Press: Canberra, 2013, Chapter 7, s. 104.

Sutton Adam, Cherney Adrian, White Rob, *Crime Prevention*, Cambridge University Press, Melbourne, 2008.

Taşkın Ahmet, "Tutuklamanın Psiko - Sosyolojik Boyutu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, Temmuz 2010, Yıl: 1, Sayı: 2, s. 257-322.

Thomson Lindsay D. G., Robinson Louise, “The Relationship Between Crime and Psychiatry”, Companion to Psychiatric Studies (Eighth Edition), Elsevier Ltd., UK, 2010.

Tiihonen J., Rautiainen M-R., Ollila H. M., Repo-Tiihonen E., Virkkunen M., Palotie A., Pietiläinen O., Kristiansson K., Joukamaa M., Lauerma H., Saarela J., Tyni S., Vartiainen H., Paananen J., Goldman D., Paunio T., “Genetic Background of Extreme Violent Behavior”, Molecular Psychiatry, 2015, 20, s. 786–792.

Tilley Nick, Crime Prevention, Willan Publishing, Portland, Oregon, 2009.

Walborn Frederick Maslow, Abraham, Religion in Personality Theory, Academic Press is an imprint of Elsevier, UK, 2014.

Wall David S., Crime and Deviance in Cyberspace, Routledge e-book, 2009.

Wang Long, Murnighan J. Keith, “The Dynamics of Punishment and Trust”, Journal of Applied Psychology, 2017, Volume 102, No. 10, s. 1385–1402.

Welsh Brandon C., Farrington David P., Crime Prevention and Public Policy, Oxford Handbooks Online, 2012.

Wood Jane L., Gannon Theresa A., Crime and Crime Reduction The Importance of Group Processes, Routledge Psychology Press, London, 2013.

Vito Gennaro F., Maahs Jeffrey R., Holmes Ronald M., Criminology Theory, Research, and Policy, Jones and Bartlett Publishers, Sadbury, Massachuttes, 2007.

Vries Sanne L. A. de, Hoeve Machteld, Wibbelink Carlijn J. M., Asscher Jessica J., Stams Geert Jan J. M., “A Randomized Controlled Trial of The Effectiveness of The Youth Crime Prevention Program ‘New Perspectives’ (NP): Post-treatment Changes and Moderator Effects”, Children and Youth Services Review, 2017, 82, s. 413–426.

Yiğit Duygu Kübra Göçmen, Tekin Levent, Çifçi Elvan, Beştepe Engin Emrem, “Hezeyanları Doğrultusunda Evcil Hayvan Kesen ve Yiyen Bir Şizofreni Olgusu”, Türk Psikiyatri Dergisi, Volume 28, Supplement 2, 53. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Bildiri Özetleri, 2017, s. 68.

Raporlar - Kılavuzlar

“Action to Promote Effective Crime Prevention”, Guidelines for the Prevention of Crime ECOSOC Resolution 2002/13, Annex.

Anneleen Rummens, Criteria for the Evaluation of Crime Prevention Practices, European Crime Prevention Network, Research Report, 2016.

Australian Bureau of Statistics, Recorded Crime - Offenders, 2015-16, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Lookup/by%20Subject/4519.0~2015-16~Main%20Features~Key%20Findings~1>.

Crime Prevention, United Nations Office on Drugs and Crime, <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/CrimePrevention.html>.

“Crime Prevention Through Sports”, United Nations Office on Drugs and Crime, <http://www.unodc.org/dohadeclaration/en/topics/crime-prevention-through-sports.html>.

Çocuk Adalet Sistemi ve Suç Mağdurlarına Yönelik Hizmetler, 11-15 Mayıs 2009 Kuzey İrlanda Alışma Ziyareti Raporu, T. C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, 2009, s. 1-39.

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Uluslararası Çocuk Mevzuatı, Ankara, 2013.

Global Status Report on Violence Prevention 2014, WHO Library Cataloguing-in-Publication Data, World Health Organization, Printed in Luxembourg, 2014.

Lawrence W. Sherman, Denise Gottfredson, Doris MacKenzie, John Eck, Peter Reuter, Shawn Bushway, “Preventing Crime: What Works, What Doesn’t, What’s Promising”, A Report to the United States Congress, s. 1-750, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.130.6206&rep=rep1&type=pdf>.

Margaret Shaw, Kathryn Travers, “Strategies and Best Practices in Crime Prevention in particular in relation to Urban Areas and Youth at Risk”, Proceedings of the Workshop held at the 11th UN Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, Thailand, 2005.

Musa Toprak, Hukukun Üstünlüğü: Politikacılar için Kılavuz, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 299, Ankara, 2015.

“New high-definition CCTV cameras are improving safety at Bourke Park in Pakenham”, <https://www.crimeprevention.vic.gov.au/news-and-events/new-cctv-cameras-boost-safety-in-pakenham>.

New York State Police: Crime Prevention, https://troopers.ny.gov/Crime_Prevention/.

Paul Ekblom, "Getting the Best out of Crime Analysis", Crime Prevention Unit Paper, London: Home Office, 1988.

Patricio Tudela Poblete, Best Practices in Crime Analysis: News & Lessons From Latin America, Santiago, Chile, 2013, s. 1-23.

Preliminary Semiannual Uniform Crime Report, January – June, 2017, Federal Bureau of Investigation (FBI), Criminal Justice Information Services Division, <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2017/preliminary-report>.

Sanal Ortamda İşlenen Suçlar ve Siber Suçlarla Mücadele Avrupa Konseyi Projesi, <http://www.cigm.adalet.gov.tr/adli-emanet-sisteminin-gelistirilmesi-01414>.

Suç Önleme Sempozyumu, Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları No: 1, Bursa, 2011.

"The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post Conflict Societies", Report of the Secretary-General, United Nations, S/2004/616.

The Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>.

UC Berkeley, Crime Prevention Strategies and Services, <https://ucpd.berkeley.edu/crime-prevention-strategies-and-services>.

Violence Prevention: The Evidence, World Health Organization, Malta, 2010.

10 facts about violence prevention, World Health Organization, updated 2017, <http://www.who.int/features/factfiles/violence/en/>.

100 Promising Practices on Safer Cities: Collation of Urban Safety Practices, Produced by Naomi Williams, 2014, s. 1-218.